RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU YAYINIDIR
Yayın No: 9

CUMHURİYETİN 80 İNCİ YILINDA

TÜRKİYE'DE RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞI

RTÜK – ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

PANEL

23 Ekim 2003 – ANKARA
(Çankaya Üniversitesi Konferans Salonu)

Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı (Panel)
(c) Bu kitabın tüm telif hakları RTÜK'e aittir.
1. Baskı – Mayıs 2004, Ankara
RTÜK Yayın No: 9
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Bilkent – Ankara
ISBN 975-92325-

Web: www.rtuk.org.tr
e-mail: rtuk@rtuk.org.tr

Bu kitap RTÜK Eğitim Dairesi Başkanlığı
tarafından yayıma hazırlanmıştır.

Baskı:
Tel :

Bu kitapta yer alan görüşler ve yaklaşımlar, konuşmacılara aittir.
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nu bağlamaz.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

SUNUŞ

Açış Konuşmaları

Prof. Dr. Kenan TAŞ
Çankaya Üniversitesi Rektör Vekili

Fatih KARACA
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanı

BİRİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı

Doç. Dr. Zakir AVŞAR
RTÜK Başkan Vekili

Panelistler

Prof. Dr. Naci BOSTANCI
Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi

Haluk BURAN
TRT Genel Müdür Vekili

İKİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı

Doç. Dr. Zakir AVŞAR
RTÜK Başkan Vekili

Panelistler

Dursun GÜLERYÜZ
RATEM (Radyo Televizyon Yayıncılığı Meslek Birliği) Başkanı

Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR
Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi

SUNUŞ

İletişim teknolojisinin gelişimini teşvik eden başlıca etkenler arasında askerî, idarî, siyasî ve ticarî oluşumları kontrol etme ihtiyacı gelmektedir. Bu ihtiyacı karşılamak üzere, öncelikle telgraf ve telefon kullanılmaya başlanmıştır. Yalnız nokta ve çizgilerin değil, aynı zamanda konuşmaların da tel ve kablo olmadan iletilebileceği kanıtlandıktan sonra, radyo ortaya çıkmıştır.

Ancak radyo, telgraf, telsiz gibi diğer araçlardan farklı olarak, kitle iletişim aracı işlevi görmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nda, özellikle gençler arasında önem kazanan, ilk olarak deniz kurtarmalarında, casusluk amaçları ile kaçakların yakalanması ve yol gösterilmesi için kullanılan radyonun, haber verme ve eğlendirme amaçlarına hizmet eden bir kitle haberleşme aracı niteliği kazanması, daha sonra olmuştur.

Frank Conrad adındaki bir şahsın Pittsburg'da, garajından yaptığı radyo yayınlarında gazetelerden haber okuması ve plak çalması ilgi çekmiş; daha sonra ABD'deki büyük iş yerleri, kendi binalarından radyo yayını yapmaya başlamışlardır. Yine ABD'de, halkın radyo yayınlarına ilgisini fark eden din ve eğitim örgütleri de kendi istasyonlarını kurmuşlardır. Özel teşebbüse ait radyo yayınlarının böylece başlamasından sonra, ülkeler, çıkardıkları kanunlarla radyo yayınlarını düzene sokmak istemişlerdir.

Radyonun ardından gerçekleşen fotoğraf, film gibi buluşlar ise, modern toplumun ve yaşam tarzının merak, eğlence gibi ihtiyaçlarının giderilmesinde kullanılmıştır. Bu biçimde toplum yaşamına dahil olan iletişim araçlarını televizyonun ortaya çıkması izlemiştir.

Bir olayın görüntü ve ses olarak birtakım elektronik işlemler ve elektromanyetik dalgalar vasıtasıyla, bir noktadan, belirli bir alan içinde, belirli noktalara taşınması, televizyon yayınını oluşturur. Televizyonu, belirli esaslar çerçevesinde hazırlanmış olan programın ses ve görüntüsünün elektromanyetik dalgalar aracılığıyla vericiden, toplumun yararlanması amacıyla alıcılara aktarılması olarak tanımlamak mümkündür.

Deneme şeklinde ilk televizyon yayını, 1920'li yıllarda ABD'de başlamış olup, programlı yayınlara 1939 yılında geçilmiştir. İlk düzenli televizyon yayınları 1936 yılında İngiltere'de gerçekleşmiştir. İkinci Dünya

Savaşı sonrası televizyon alanında büyük gelişmeler yaşanmış, siyah-beyaz televizyondan renkli televizyona, tek kanallı yayınlardan çok kanallı yayınlara ve ardından da uydu yayınlarına geçilmiştir.

Dünyada radyoculuğun başlamasından kısa bir süre sonra, 1927 yılında ülkemizde de radyo yayıncılığı başlatılmış; ancak televizyon yayınlarına geçiş zaman almıştır.

Cumhuriyetin henüz birinci yılında, 1924'de, 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu kabul edilmiş, radyo yayınlarını yapma yetkisi PTT Genel Müdürlüğü'ne bırakılmıştır.

PTT Genel Müdürlüğü adına radyo yayınları yapma hakkı, 1926 yılında 10 yıllığına Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi'ne (TTAŞ) bırakılmıştır.

Bu şirket, 1927 yılında İstanbul'da postane üstünde, bir yıl sonra Ankara'da Musiki Muallim Mektebi yanında bir dairede kurulan stüdyodan, ilk radyo yayınlarını başlatmıştır.

1936 yılına gelindiğinde, TTAŞ ile yapılan sözleşme uzatılmamış ve yayın, doğrudan doğruya PTT İdaresi tarafından sürdürülmüştür.

Radyonun ülkemizde çok kısa zamanda büyük bir yaygınlık alanı kazanmasında, Büyük Atatürk'ün yaklaşımları çok etkili olmuştur. Devrimlerin halka anlatılması ve benimsetilmesi, toplumsal değişim ve dönüşümün sağlanması ve uluslararası ilişkiler bakımından radyoyu çok önemli bir araç olarak gören Mustafa Kemal Atatürk, bunu 1935 yılında Millet Meclisi'ni açış konuşmasında bir direktifle ortaya koymuştur. Atatürk, anılan konuşmasında, Millet Meclisi'ne de, milletvekillerine de şu mesajı vermiştir: "Ulusal kültür için pek lüzumlu olduğu gibi, uluslararası ilgiler bakımından da yüksek değeri belli olan radyo işine önem vermemiz pek yerinde olur."

Nitekim, Büyük Önder Atatürk'ün bu mesajı yerini bulmuş, ilgili bakanlık (Nafıa Vekaleti) radyo işi ile ilgilenmeye başlamıştır. Ankara'da güçlü bir istasyon ve dış yayınlar için güçlü vericiler temin edilmiştir.

Radyo yayınları 1940'a kadar PTT tarafından, bu tarihten sonra 1963'e kadar da Matbuat Umum Müdürlüğü, Basın Yayın Umum Müdürlüğü, Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü adlarını alan Genel Müdürlük tarafından yürütülmüştür.

1961 Anayasasının 121 inci maddesi ile "Radyo ve televizyon istasyonları ancak devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir" hükmü getirilmiştir. Buna bağlı olarak, 1964 yılında TRT kurulmuş ve 1966 yılında kapalı devre eğitim yayınlarının başlamasının ardından, 31 Ocak 1968 tarihinde, haftada 3 gün olmak üzere televizyon yayınları başlamıştır.

Ancak, ülkemizde ilk televizyon yayınının İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından, 1953 yılında İstanbul iline yapılan deneme yayınları olduğunu zikretmeden geçmemek gerekir.

1983 yılında, 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesine ve Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu ile Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usuller belirlenmiştir. Bu amaçla; radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi ile yurt içine ve yurt dışına yayın yapılması Devletin tekelinde, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'na verilmiştir.

Dolayısıyla, söz konusu Kanun'da belirtilen esaslara uygun yayın yapmak şartıyla, bazı Devlet Kurumlarının ikaz ve duyuru maksadıyla radyo istasyonu kurmaları, sürekli ve kesintili radyo yayını yapmaları, kamu kurum ve kuruluşlarıyla gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin kapalı devre televizyon sistemi kurmaları ve işletmeleri, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun gözetimine, denetimine ve iznine bırakılmıştır.

Ancak, teknolojik gelişmeler, iletişim alanına giren yeni girişimciler ve özel radyo ve televizyonların yurt içine yönelik yayınları nedeniyle, 1990'lı yıllarda, bu alanın yeniden düzenlenmesi zorunlu hale gelmiştir.

Bu nedenle 1994 yılında, radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesini ve bu alanda görev yapacak olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun oluşturulmasını sağlayan 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun ile

Devlet tekeli kaldırılarak, her türlü teknik, usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun, elektromanyetik dalga ve diğer yollarla yurt içinde ve dışında yapılan radyo ve televizyon yayınları ile ilgili iletişim alanı genişletilmiş ve kapsamı belirlenmiştir.

1983 yılında, 2954 sayılı Kanun ile, yurt içine yapılacak radyo ve televizyon yayınları için millî siyasete uygun ilkeleri tespit etmek, ilgili Kanun'da belirtilen görev ve esasların uygulanmasının gözetim, denetim ve değerlendirmesini yapmak amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu, 12 üyeden oluşmuştur.

1994 yılında, iletişim alanının yeniden düzenlenmesi sonucu Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun yerine, yetki ve sorumlulukları genişletilmiş, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kurulmuştur.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun amacı: Radyo ve televizyon yayınlarını teknik ve içerik yönünden düzenlemek, yayınların kamu hizmeti anlayışı içerisinde, Kanun'da belirtilen yayın ilkelerine uygun olarak yapılmasını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, 3984 sayılı Kanun'un 8 inci maddesinde, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na verilen görevler ayrıntılı olarak sayılmıştır. Bu görevler şunlardır:

a) (Mülga: 15/05/2002-4756-18)

b) Ön şartları yerine getirmiş müracaatçı kuruluşlara, tarafsızlık ve hakkaniyet ölçüleri dahilinde yayın izni ve lisans vermek, 16 ncı maddeye uygun olarak ulusal, bölgesel ve yerel planlamalardaki kanal ve frekans bantlarının Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu eliyle kullanılan kanal ve frekans bantları dışında kalanların en az % 50'sinin zaman paylaşımlı ve bölgesel dengelere uygun biçimde kullanımını gözeterek kanal ve frekans bantları tahsis etmek,

c) Radyo ve televizyon kuruluşlarına, ulusal, bölgesel ve yerel yayınları için ulusal kanal ve frekans bandı planlamalarına uygun olarak tahsis edilen yayın alanlarını kapsayacak verici tesisleri kurma ve işletme iznini 5.4.1983 tarihli ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine uygun olarak vermek ve tesisin bu Kanun hükümlerine ve tesis şartlarına uygunluğunu denetlemek,

d) Bu Kanun hükümlerine uygun olarak radyo ve televizyon kuruluşlarının ulusal ve yerel yayınlarına imkân verecek, ulusal kanal ve

frekans bandı planında öngörülen radyo ve televizyon vericileri ile sabit veya hareketli yayın yerleri arasında mevcut telekomünikasyon şebekesi yanında, uydu aracı ile bağlantı kurabilmeleri amacıyla ve öngörülen amaçlar için kullanılması kaydıyla uç linkleri kurabilmesi için 5.4.1983 tarihli ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine uygun şekilde telekomünikasyon tesisler kurma ve işletme izni vermek ve tesislerin bu Kanun'da öngörülen izin esaslarına uygun olarak işletilmesini denetlemek,

e) Zaman paylaşımlı program kanallarının tahsisinde bölgesel dengeleri gözeterek, kuruluşları ülkenin değişik bölgelerinde yayın yapmaya teşvik etmek,

f) Yurt içinden yayın yapacak kamu ve özel radyo-televizyon kuruluşlarının yayın izni ve lisans talebinde bulunabilmek için yerine getirmeleri gerekli ön şartları ve standartları Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkeleri göz önünde bulundurularak tespit etmek ve kamuoyuna duyurmak,

g) Kanal ve frekans bandı tahsisinde gerekli şartları ve tahsis hakkı alanların yayına geçme süresini ve radyo ve televizyon istasyonu kuranların ödeyecekleri yayın izni ve lisans ücretlerini ilgili yönetmeliklerle belirlemek,

h) Radyo-televizyon yayınlarını izleme sistemleri kurarak, yayınların 4 üncü maddeye ve bu alanda Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmalara uygunluğu açılarından denetlenmesini yapmak,

ı) Yayın kuruluşlarının, bu Kanun hükümlerine aykırı yayın yapması ve tahsis şartlarına uymaması halinde gerekli müeyyideleri uygulamaya karar vermek,

j) Yurt içinde, yayınların ulaşamadığı yerlerde, yerel imkânlarla radyo ve televizyon vericisi kurulmasına izin vermek,

k) Uydu aracılığı ile yurt içinden veya yurt içine yapılacak yayınların ulusal ve uluslararası ilke ve esaslara uygunluğunu gözetmek, bu amaçla diğer ülkelerdeki yetkili kuruluşlarla işbirliği yapmak,

l) Şifreli yayınlarla kablolu radyo ve televizyon tesis ve yayınları ile ilgili kuralları, bu Kanun'daki ilkeler çerçevesinde ve Posta, Telgraf ve Telefon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kablolu radyo ve televizyon tesislerini atıl bırakmamayı gözeterek belirlemek,

m) Radyo ve televizyon yayınları ile ilgili olarak kamuoyunda doğan tepki, beğeni ve hassasiyetleri sürekli olarak izlemek ve gerekli yönlendirmelerde bulunmak amacıyla gerekli kamuoyu araştırmalarını yapmak ve yaptırmak,

n) Telsiz Genel Müdürlüğü'nün görevleri saklı kalmak kaydıyla, radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili olan milletlerarası hukuk tüzel kişiliğine sahip kuruluşlar nezdinde Devlet'i Dışişleri Bakanlığı'nın görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, temsil etmek; radyo ve televizyon kuruluşlarının doğrudan üyesi bulundukları hariç olmak üzere, radyo ve televizyon yayıncılığı alanında faaliyet gösterip milletlerarası hukuk tüzel kişiliğine sahip olmayan uluslararası kuruluşlarda temsil görevini yerine getirmek ve bu bent gereğince belirlenen belgelere usulüne göre imza koymak,

o) Radyo ve televizyon konusunda ilgili kurum ve kuruluşlarla periyodik istişarelerde bulunarak, kamuoyu eğilimlerini değerlendirmek,

p) Bu Kanun ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkelerine uygun biçimde çalışma ve faaliyetleri ile ilgili yönetmelik ve diğer düzenlemeleri hazırlamak.

Üst Kurul'a, verici veya aktarıcılar vasıtasıyla havadan yayın yapmak üzere süresi içerisinde lisans başvurusunda bulunan ve başvurularının ilgili mevzuata uygun olduğu tespit edilen 21 Ulusal, 18 Bölgesel ve 218 Yerel olmak üzere, toplam 257 televizyon yayın kuruluşu; 36 Ulusal, 102 Bölgesel ve 958 Yerel olmak üzere, toplam 1096 radyo; 70 uydu Tv, 78 uydu radyo ve 63 kablo Tv yayın kuruluşu bulunmaktadır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, kuruluşunu takiben radyo ve televizyon ulusal frekans planlarını hazırlatarak, Eylül 1997 tarihi itibariyle ihaleye çıkmıştır. 40 ilde, 140 kuruluş ihaleyi kazanmıştır. Ulusal televizyon yayınları için 25 Aralık 1997 tarihinde ihaleye çıkılacağı ilan edilmiş, ancak bu aşamada, Başbakanlığın, ihaleye katılacak kuruluşlarda "Ulusal Güvenlik Belgesi" aranması şartının ihale yönetmeliğine dahil edilmesi yönündeki önerisi dikkate alınarak, durum yayıncı kuruluşlara bildirilmiştir.

Ulusal Güvenlik Belgeleri, Başbakanlık tarafından 2000 yılı Haziran ayından itibaren verilmeye başlanmış, bu nedenle, söz konusu ihalenin 26 Nisan 2001 tarihinde yapılması uygun görülerek ilan edilmiştir. İhale tarihinden 2 gün önce, bazı yayıncı kuruluşlarca Danıştay'a yapılan başvuru üzerine, ihalenin yapılması hususunda yürütmenin durdurulması kararı verilmiş, ancak Danıştay'ın konu hakkındaki kesin kararı 12 Mayıs 2002 tarihinde belirlenmiştir.

Bu arada, 3984 sayılı Kanun'da değişiklik yapan 4756 sayılı Kanun, 15 Mayıs 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun değişikliği nedeniyle, ihalelerin yapılması yönünde karar alma yetkisi Haberleşme Yüksek Kurulu'na devredilmiştir. Aynı Kanun gereği, frekans planlarında, gerekiyorsa değişiklik yaparak onaylanmak üzere Haberleşme Yüksek Kurulu'na sunulması görevi de Telekomünikasyon Kurumu'na devredilmiştir. Frekans planları, Telekomünikasyon Kurumu tarafından Eylül 2002'de ve daha sonra revize edilerek Şubat 2003 tarihinde Haberleşme Yüksek Kurulu'nun onayına sunulmuş ise de, Haberleşme Yüksek Kurulu, frekans planlarının kabulü ve ihaleye çıkılması yönünde, bugüne kadar henüz bir karar almamıştır. Haberleşme Yüksek Kurulu tarafından bu yönde bir karar alındığında ihale gerçekleştirilecektir.

4756 sayı ile değişik 3984 sayılı Kanun'un 29 uncu maddesinde, hisse oranlarına ilişkin değişiklik yapılmış ve Kanun yürürlüğe girmiştir. Ancak, hisse yapılarının izlenme oranlarıyla ilişkilendirildiği bu madde hakkında, Anayasa Mahkemesi tarafından 12.6.2002 tarih, E.2002/97, K.2002/9 sayılı karar ile yürütmenin durdurulması kararı verilmiş ve bu nedenle ortada, hisse oranlarının uygulanmasına ilişkin yasal bir hüküm kalmamıştır.

Yayın faaliyetinde bulunan kuruluşların, yayınlarının teknik açıdan kaliteli olarak izleyiciye ulaştırılması ile, bu yayınların diğer yayınlar veya hava trafik ve diğer kamu haberleşme sistemleri üzerinde neden oldukları enterferansların giderilmesi ve izinsiz yayınların tespiti için mahallinde teknik denetim çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda tespit edilen problemlerin çözümü ile ilgili olarak, yayın kuruluşlarına gerekli uyarı ve yönlendirmelerde bulunulmaktadır.

Radyo ve televizyon yayıncılığında yeni bir uygulama tekniği olarak dünyada hızla yayılmakta olan sayısal yayıncılıkla ilgili frekans planları tamamlanmış ve gerekli yönetmelikler hazırlanmıştır. Yönetmelikler üzerinde yapılacak son değerlendirmelerden sonra, Resmî Gazete'de yayımlanması sağlanarak, dijital (sayısal) yayıncılıkla ilgili düzenlemelere geçilecektir.

Sayısal teknolojinin uygulanması ile Ülkemizde "İnteraktif Televizyon" hizmetlerinin yaygınlaşması sağlanacak, bu sayede radyo ve

televizyon kanal ve frekansları en ekonomik ve en etkin şekilde kullanılacak, kanal ve frekans yetersizliği sorunu giderilmiş olacaktır.

3984 sayılı Kanun'un 8 inci maddesinin (h) fıkrasındaki hüküm gereği olarak, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde faaliyette bulunan radyo ve televizyon yayınları ile, yurt dışından yayın yapan Cudi-Medya televizyon yayınları, önceki yıllarda olduğu gibi 1999 ve 2000 yıllarında da aynı Kanun'un 4 üncü maddesindeki yayın ilkelerine ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmalara uygunluğu açısından denetlenmiştir.

Bu kapsamda, 16 adet ulusal, 8 adet kablo, 13 adet uydu yayın platformları yayın buketleri üzerinden yapılan Tv yayını, 15 adet bilgisayar ortamından takip edilen ve Ankara'da yayın yapan radyo yayını ve yurt dışında yayın yapan Cudi-Medya yayını, her gün ortalama 20 saat kayıt yapılarak, yurt içinde yerel ve bölgesel yayın yapan 1200 radyo ile 235 televizyon yayını ise şikayet üzerine (yapılan yayınların bir yıl süreyle ilgili yayın kuruluşu tarafından saklanması zorunluluğu vardır), yayın bantları ilgili kuruluşlardan istenerek izlenmiştir.

İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ile yapılan protokol gereği, yurt çapında Emniyet Müdürlüklerine video, kaset kaydedici, televizyon ve radyo cihazları tahsis edilmekte; bu doğrultuda, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun ulaşamadığı yörelerdeki yayınların kayıtlarının yapılması sağlanmakta, bu tedbirler ile çeşitli radyo ve televizyon yayınlarının kontrol edilmesine etkinlik kazandırılmaktadır.

Eğitim Dairesi'nin organizasyonuyla, ilgili birimlerin eğitmenleri tarafından, izleme görevini yerine getiren personele, yürürlükteki Kanun ve Yönetmelikler çerçevesinde eğitim verilmektedir. 2003 yılında Trabzon, Nevşehir ve Şanlı Urfa'da yapılan eğitim çalışmalarına, 2004 yılında Antalya'da devam edilmiştir. 2004 yılı içinde, aynı eğitimlerin İzmir ve İstanbul'da da verilmesi programlanmıştır.

Bunlara ilave olarak, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun İzmir ve İstanbul Bölge Müdürlüklerinde de kayıtlar yapılarak yerel ve bölgesel radyo ve televizyon yayınlarının izlenmesi sağlanmış ve denetlenmiştir.

RTÜK İzleme ve Değerlendirme Dairesi tarafından:

- 1998 yılında 204.333 saat televizyon, 17.000 saat radyo yayını izlenerek değerlendirilmiş; 850 adet rapor hazırlanmıştır.
- 1999 yılında 210.000 saat televizyon yayını, 20.050 saat radyo yayını izlenerek değerlendirilmiş; 756 adet rapor hazırlanmıştır.
- 2000 yılında 211.700 saat televizyon yayını, 22.280 saat radyo yayını izlenerek değerlendirilmiş; 624 adet rapor hazırlanmıştır.
- 2001 yılında 306.600 saat televizyon yayını, 96.360 saat radyo yayını izlenerek değerlendirilmiş; 534 adet rapor hazırlanmıştır.
- 2002 yılında, 284.700 saat televizyon yayını, 96.360 saat radyo yayını izlenerek değerlendirilmiş; 857 adet rapor hazırlanmıştır.
- 2003 yılında, 284.700 saat televizyon yayını, 96.360 saat radyo yayını izlenerek değerlendirilmiş; 736 adet rapor hazırlanmıştır.

3984 sayılı Kanun'un 28 inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü gereğince kişi, kuruluşlar ve mahkemeler tarafından istenen; 1999 yılı içerisinde 2.125 adet video ve teyp kaseti, 2000 yılında 3.228 adet video ve teyp kaseti, 2001 yılında 4.500 video ve 750 adet teyp kaseti, 2002 yılında 4.700 video ve 925 adet teyp kaseti, 2003 yılında 2.800 video ve 600 adet teyp kaseti hazırlanarak, yayınların kayıt kopyası verilmiştir.

ALO RTÜK 178 servisi resmî olarak, 16 Ocak 1998 tarihinde, vatandaşa canlı cevap verme sistemi şeklinde kurulmuş; 27 Eylül 1999 tarihinden itibaren ise, "Sayısal Kayıt Sistemi" şeklinde hizmet vermeye başlamış olup, tüm cevaplamalar bilgisayar aracılığı ile yapılmaktadır.

Türkiye'nin bütün illerinden, tüm ilçelerden ve hatta köylerden, sadece 1, 7 ve 8'i tuşlayarak ALO RTÜK 178 servisine ulaşabilmektedir.

ALO RTÜK178 servisine, kurulduğu tarihten itibaren yapılan ve tarafımızdan değerlendirilen başvuruların sayısı yıllar itibariyle şöyledir:

YILLAR	BAŞVURU SAYISI
1998	18.144
1999	29.919
2000	24.453
2001	35.527
2002	34.809
2003	39.054

3984 sayılı Kanun'un yayın ilkelerinin ihlali, seçim döneminde yapılmayacak yayınlar, mahkemece verilen cevap ve düzeltme metninin yayınlanmaması, reklam ihlali, reklam yerleştirilmesi, yayın bantlarının bir yıl süreyle muhafaza edilmemesi, yeniden iletim yasağı, öngörülen yükümlülüğün yerine getirilmemesi, program desteklenmesi sebeplerinden dolayı Üst Kurulumuz tarafından:

- 1996 yılında 113 uyarı, 35 yayın durdurma olmak üzere toplam 148 karar alınmıştır.
- 1997 yılında 107 uyarı, 58 yayın durdurma olmak üzere toplam 165 karar alınmıştır.
- 1998 yılında 168 uyarı, 133 yayın durdurma olmak üzere toplam 301 karar alınmıştır.
- 1999 yılında 282 uyarı, 214 yayın durdurma olmak üzere toplam 496 karar alınmıştır.
- 2000 yılında 107 uyarı, 119 yayın durdurma olmak üzere toplam 226 karar alınmıştır.
- 2001 yılında 144 uyarı, 139 yayın durdurma, 9 suç duyurusu olmak üzere toplam 292 karar alınmıştır.
- 2002 yılında 118 uyarı, 4 özür dileme, 126 yayın durdurma, 4 suç duyurusu, 3 yayın izni iptali olmak üzere toplam 255 karar alınmıştır.
- 2003 yılında 38 uyarı, 1 yayın durdurma, 1 program durdurma, 8 suç duyurusu olmak üzere toplam 48 karar alınmıştır.

Radyo ve televizyon yayın kuruluşları tarafından, Üst Kurul'un aldığı bu kararlar aleyhine;

- 1996 yılında 49,
- 1997 yılında 68,
- 1998 yılında 210,
- 1999 yılında 328,
- 2000 yılında 188,
- 2001 yılında 166,
- 2002 yılında 191,
- 2003 yılında 133 dava açılmıştır.

Üst Kurulumuzun almış olduğu diğer kararlar ise yargı mercilerine başvurulmadığından, doğrudan uygulanmıştır.

1996 yılı içerisinde açılan davaların 26'sını özel radyo ve televizyon kuruluşları ile ilgili olarak alınan geçici yayın durdurma, 9'unu ise uyarı kararlarına karşı açılan davalar oluşturmaktadır.

1997 yılı içerisinde açılan davaların 39'unu özel radyo ve televizyon kuruluşları ile ilgili olarak alınan geçici yayın durdurma, 19'unu ise uyarı kararlarına karşı açılan davalar oluşturmaktadır. Kalan 14 dosya ise muhtelif davaları ihtiva etmektedir. 1997 yılı içerisinde açılan davalarda Mahkeme kararlarına dayanılarak, 24 kez geçici yayın durdurma işlemi uygulamaya konulmuştur.

1998 yılı içerisinde açılan davaların 42'sini yine özel radyo ve televizyon kuruluşları ile ilgili olarak alının geçici yayın durdurma, 15'ini ise uyarı kararlarına karşı açılan davalar oluşturmaktadır. Kalan 88 dosya ise muhtelif davaları ihtiva etmektedir. 1998 yılı içerisinde açılan davalarda mahkeme kararlarına dayanılarak, 31 kez geçici yayın durdurma işlemi uygulamaya konulmuştur.

1999 yılı içerisinde toplam 328 dava açılmış, bunların 80'i yayın durdurma kararlarına karşı açılmış olup, diğer 248 dava ise muhtelif suç duyuruları dahil, diğer davalardır.

2000 yılı içerisinde, yayın durdurma ve uyarı cezaları ile ilgili olarak RTÜK'e karşı 107 dava açılmış olup, bunların 78'i lehte, 28'i aleyhte, 1'i ise derdesttir.

2001 yılı içerisinde, yayın durdurma ve uyarı cezaları ile ilgili olarak RTÜK'e karşı 146 dava açılmış olup, bunların 100'ü lehte, 40'ı aleyhte, 6'sı derdesttir.

2002 yılı içerisinde, yayın durdurma ve uyarı cezaları ile ilgili olarak RTÜK'e karşı 182 dava açılmış olup, bunların 90'ı lehte, 53'ü aleyhte, 39'u ise derdesttir.

2003 yılı içerisinde, yayın durdurma ve uyarı cezaları ile ilgili olarak RTÜK'e karşı 122 dava açılmış olup, bunların 4'ü lehte, 2'si aleyhte, 116'sı ise derdesttir.

Üst Kurul tarafından verilen uyarı ve yayın durdurma kararlarına karşı idarî yargı nezdinde bugüne kadar açılan davaların sonuçları istatistikî olarak değerlendirildiğinde:

- Yayın ihlalleriyle ilgili davalar (3984/4 üncü md.) % 80-85
- Düzeltme ve cevap haklarına ait davalar (3984/28 inci md.) % 100

Üst Kurul lehine sonuçlanmıştır.

Üst Kurulumuzun, faaliyetleri ile ilgili olarak kamuoyunu bilgilendirmek ve şeffaf bir çalışma içerisinde olmak amacıyla, bugüne kadar yaptığı basın açıklaması ve duyurular, yıllar itibariyle şöyledir:

YILLAR	Basın Açıklaması ve Duyuru Sayısı
1994	27
1995	68
1996	69
1997	58
1998	42
1999	41
2000	26
2001	24
2002	19
2003	25

Yayınlar ve yayın içerikleri hakkında Aile Araştırma Kurumu, Millî Güvenlik Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı, Başbakanlık ve TRT Genel Müdürlüğü'nde yapılan çalışma ve toplantılara katılınmış, 3984 sayılı Kanunu ilgilendiren panel ve konferanslarda Üst Kurulumuz temsil edilmiştir.

Uluslararası ilişkiler ve antlaşmalar çerçevesinde, 1998 yılında 34, 1999 yılında 26, 2000 yılında 31 adet uluslararası toplantıya katılarak, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi, Kitle İletişim Yürütme Komitesi, Medya Hukuku ve İnsan Hakları Uzmanlar Grubu toplantılarındaki kararlara ve düzenlemelere taraf olunmuştur.

Bu bağlamda, 2001 yılında 24, 2002 yılında 13 ve 2003 yılında da uluslararası platformda 36 toplantıya katılınmıştır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Türkiye Cumhuriyeti'nin Ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğü ile Demokratik ve Laik Devlet düzenimizi korumak başta olmak üzere, kanunlar ile kendisine verilen görev doğrultusunda kamu yayıncılığı anlayışını yerleştirmek amacıyla, iletişim dünyamızı düzenlemeye yönelik çalışmalarını kararlılıkla sürdürmektedir. Bu anlayışla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, demokratik, çoğulcu ve katılımcı düzenin gerektirdiği çok sesliliği Anayasal sınırlar içerisinde güvence altında tutma doğrultusundaki nâzım işlevini yürütmektedir.

Bu çerçevede, medyanın, toplumun ihtiyaçlarını ön planda tutan yayınlar yapmasının özendirilmesi amacıyla, Üst Kurul Başkanlığı tarafından, muhtelif konularda, yayıncı kuruluş yöneticileri ve yetkilileri sık sık toplantılara çağırılmakta, soruları yanıtlanmakta, sorunlar üzerinde kamu yayıncılığı anlayışı doğrultusunda karşılıklı anlayış birliğine ulaşmak için çaba harcanmaktadır.

Aynı anlayış içerisinde, Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından her yıl muhtelif illerde düzenlenen Yerel Yayıncılar Eğitim Seminerlerine; Radyo ve Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği ve Yerel Yayıncılar Birliği gibi sivil toplum kuruluşlarında düzenlenen toplantılara RTÜK temsilcileri katılmakta ve yerel yayıncılığın niteliğinin ulusal yayıncılık düzeyine ulaştırılması hedeflenmektedir.

Üst Kurul tarafından oluşturulan internet sitesinde, başta yayıncı kuruluşlar olmak üzere, ilgililere Üst Kurul kararları, mevzuattaki değişiklikler ve diğer etkinlikler anında duyurulmaktadır. Bu site, yayıncı kuruluşlar ile Üst Kurul arasında, çağın gereklerine uygun hızda bir iletişim köprüsü oluşturulmasını sağlamaktadır.

Kanun gereği, yayını durdurulan programların yerine, aynı yayın kuşağında ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına Üst Kurulca hazırlattırılacak programlar yayınlanması zorunludur. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, bu doğrultuda gerekli çalışmaları başlatmıştır.

Kamusal fayda arz eden ikame programlara olan ihtiyacın önemine binaen, kurum içi ve dışı uzmanların yer aldığı bir Komisyon oluşturulmuş; "İkame Programların Yapım Esasları, Hedefleri ve İlkeleri" belirlenmiştir. Bu doğrultuda, eğitim programları hazırlamak üzere Milli Eğitim Bakanlığı

Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü ile protokol yapılmış, senaryolar hazırlanarak çekime hazır hale getirilmiştir. Konuyla ilgili çalışmalar sürdürülmektedir.

Aynı anlayış içerisinde, Polis ile Medya arasındaki ilişkilerin ele alındığı RTÜK ile Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ortaklaşa düzenledikleri "Medya ve Polis" konulu bir panel düzenlenmiş, toplantının deşifre metinleri RTÜK yayını olarak kitap haline getirilmiştir.

Medyanın, toplumun ihtiyaçlarını ön planda tutan yayınlar yapmasının özendirilmesi doğrultusunda ayrıca, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki 3984 sayılı Kanun, 5680 sayılı Basın Kanunu, 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ve internet gibi temel iletişim konularının demokratik, bilimsel bir platformda tartışmaya açılması; AB süreci de göz önüne alınarak farklı yaklaşımların paylaşılıp değerlendirilmesi amacıyla, 20-21 Şubat 2003 tarihinde, Ankara'da "İletişim Şûrası" düzenlenmiştir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü'nün ortaklaşa düzenledikleri Şûra'ya, üst düzey Devlet protokolünün yanı sıra, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının yetkilileri ile çok sayıda yayıncı kuruluş temsilcisi katılmıştır. Şûra'da sunulan tebliğler ve Şûra'nın çalışma düzeninde kurulan dört komisyonda yapılan görüşmeler, iki cilt olarak kitap haline getirilmiştir.

Medya alanıyla ilgili kurum ve bireylerin eğitimine yönelik olarak:

- "Özel Hayat ve Kişilik Hakları" konulu toplantı,
- "Şiddet ve İntihar Haberlerinin Sunumu" konulu sempozyum,
- "Radyo ve Televizyon Yayınlarında Türkçe'nin Kullanımı" konulu konferans,
- "İzleyici Ölçümleri"
- "Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı" ve
- "Reklamların İzleyiciler Üzerindeki Etkileri" konulu paneller düzenlenmiştir.

Bu etkinlikler kitaplaştırılarak, tüm yayıncı kuruluşlara ve ilgili kurumlar ile sivil toplum örgütlerine dağıtılmaktadır.

Ayrıca, radyo ve televizyon yayıncılığı açısından önem taşıyan çeşitli konularda Üst Kurul uzmanları tarafından hazırlanan çalışmalar, iletişim dünyasının faydalanması amacıyla kitap haline getirilecektir.

Çalışmanın yararlı olması dileğiyle,

Doç. Dr. Zakir AVŞAR
RTÜK Başkan Vekili

Prof. Dr. Kenan TAŞ
Çankaya Üniversitesi Rektör Vekili

Sayın Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanı,
Sayın Mütevelli Heyeti Başkanı,
Sayın Dekanlar ve Öğretim Üyeleri,
Türk Basının Seçkin Temsilcileri,
Değerli Konuklar ve Sevgili Öğrenciler,

Türkiye Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ve Üniversitemizin birlikte düzenlediği, "Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı" Paneline hoş geldiniz.

Değerli Konuklar,

Ülkemizde 23 İletişim Fakültesi var, bunlara Güzel Sanatlar Fakülteleri bünyesinde yer alan iletişimle ilgili bölümleri de eklersek, sayı iki katına çıkıyor. Özel yayın kuruluşlarının sayısındaki artış, iletişim alanındaki mezunların istihdamına biraz katkıda bulunsa da, bu bölümlerden mezun olan öğrencilerin yine de pek azı, mezun olduğu alanda iş bulabiliyor. Ancak bu fakültelerin mezunlarının, "Türk Radyo ve Televizyon Yayıncılığındaki Etkileri ve İşlevleri" de önemli ölçüde artmış durumda.

Değerli Konuklar,

Yazılı ve görsel medya mensuplarının yaptıkları iş, hepinizin bildiği gibi biraz nankör bir iştir. Her gün yeni ve taze bir haber ve program yapmak zorundalar. Yaptıkları haberlerle, aslında tıpkı bir belgesel program yapar gibi, yakın tarihimizi de yazıyorlar.

Ülkemize bu sektörde hizmet etmiş ve bugün aramızdan ayrılmış olan çok değerli duayenler var; bu panel vesilesiyle, onları da saygı ve şükranla anıyorum.

Hepinize saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

Fatih KARACA
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanı

Sayın Çankaya Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanım,
Sayın Rektör Vekilimiz,
Sayın Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun Başkan Vekili ve
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun Sayın Üyeleri,
Değerli Dekanlar,
Değerli Öğretim Üyeleri ve Sevgili Öğrenciler,

Bugün, burada, böyle anlamlı bir günde, hep beraber bu paneli izleyeceğiz. Bugün, Çankaya Üniversitemizle birlikte, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu olarak, Cumhuriyetimizin 80'inci yılında "Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı" panelini gerçekleştireceğiz. Bu paneli gerçekleştirirken, yaptıkları büyük destek ve yardımlardan dolayı öncelikle Çankaya Üniversitesi'nin Mütevelli Heyeti Başkanı ve benim değerli hocam, kıymetli insan, Sayın Sıtkı ALP'e, Sayın Rektör Vekilimiz Kenan TAŞ'a şükranlarımı arz ediyorum.

Gerçekten bugün, radyo ve televizyon yayıncılığı dediğimiz zaman, önce Cumhuriyetimizin ilk yıllarından itibaren olayın nasıl seyrettiğine bir bakmamız lazım: Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren önce radyo yayıncılığı, ardından da 31 Ocak 1968'de televizyon yayıncılığı olarak, ilk önde gelen kuruluşumuz Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü ve TRT Kurumu'dur. Sayın Genel Müdür Vekili Haluk BURAN Bey de bizimle birlikteler. TRT gerçekten bir okuldur, bugün özel radyo ve televizyonlarda yetişen birçok kişi de, önce bu okulda eğitimini almıştır ve TRT'nin, Türkiye radyo ve televizyon yayıncılığına çok önemli katkıları olmuştur. Ve umuyorum ki, önümüzdeki dönemde de, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun Cumhuriyetin ileri yıllarında da, radyo ve televizyon yayıncılığına çok ciddi katkıları olacaktır.

TRT'den sonra, 1990'lı yıllarda, hepinizin bildiği gibi özel radyo ve televizyon yayıncılığı başladı. Hatırlarsanız, 1990'lı yıllarda, henüz Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmadan ve Kanunu çıkmadan önce, özel radyo ve televizyonlar yayına başladılar. O dönemde hiçbir yasal mevzuat söz konusu değildi, hatta Anayasanın 133 üncü maddesine göre de, yayın tekeli sadece Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü'nde idi, ama o günlerde özel radyo ve televizyonlar yayınlara başladılar; ardından da

yasal mevzuat, önce Anayasada yapılan değişiklikle; arkasından da 1994 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kanunu ile tamamlanmış oldu.

1994 yılından beri görevde bulunan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ise, özel radyo ve televizyonculuğun gelişmesi ve yayıncılığın düzenlenmesi anlamında önemli görevler yaptı. Bugün burada, açıklıkla ifade etmek durumundayım ki, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nda daha önce yapılan bütün çalışmalara ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun bütün gayretlerine rağmen, radyo ve televizyonlarla ilgili frekans ve kanallarının ihalesini bir türlü bitiremedik, tamamlayamadık. Şu an, bu çalışmanın önümüzdeki dönem içerisinde tamamlanacağını düşünüyoruz ve Kasım ayında toplanacak Haberleşme Yüksek Kurulu'nda da radyo ve televizyonların frekans ve kanal ihalelerinin tamamlanarak, radyo ve televizyon kuruluşlarının artık lisanslarına bir an önce sahip olmalarının gerekliliğinin altını çiziyoruz.

Radyo ve televizyonlarla ilgili tabii bu olumsuz gelişmenin dışında, bizler denetim görevimizi her zaman için yaptık. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun, kuruluşundan beri seçilen tüm üyeleri, kendilerine Kanunun ve yönetmeliğin verdiği yetkilerle geçici rejim içerisinde, radyo ve televizyon dünyasını ve radyo ve televizyon kuruluşları ile ilgili her türlü yasal düzenlemeyi yaptılar. Bugün tabii, vardığımız noktada radyo ve televizyon yayıncılığına baktığımızda, özellikle çok önemli büyük kuruluşlarımızın, gerçekten Batı normlarını teknik anlamda yakaladıklarını görebiliyoruz. Teknolojinin en ileri şekilde uygulandığı, modern stüdyo ve teçhizatlarının kurulduğu, radyo ve televizyonlarımız var bugün. Ancak, bu teknik mükemmeliyetin yanı sıra, acaba yayıncılığımız ne durumda?

Evet, yayıncılığımıza baktığımız zaman, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanı olarak bugün gördüğüm nokta, maalesef pek parlak değil. Bugün, evimizin davetsiz misafirleri durumunda olan radyo ve televizyonlarda, toplumun değerleri ile örtüşmeyen, şiddetin, gerilimin ve genel ahlakî değerlere aykırı birçok yayının, birçok kanalımızda yer aldığını maalesef görüyoruz ve hep diyoruz ki, bizler müeyyide uygulamadan, Yasanın bize verdiği görevleri yerine getirmek durumunda kalmadan, radyo ve televizyonlar kendi iç denetimlerini, kendi otokontrol sistemlerini kursunlar; ama şu ana kadar, maalesef bu konuda ciddi adımların atıldığını söylemek mümkün değil. Tabii bunun birçok nedeni var; bu konudaki

nedenleri çok fazla anlatıp, paneli de daha fazla geciktirmek istemiyorum; ancak, bir konunun özellikle altını çizmek istiyorum: Bugünkü yayıncılığın bu halde olmasının temel nedenlerinden birisi de, maalesef reyting kaygısı, yani daha fazla izlenebilme telaşı ve daha fazla reyting alma hırsıdır. Bunun temelinde bu yatıyor ve umuyorum ki, bu konuda, önümüzdeki günlerde Radyo ve Televizyon Kanunu'nda yapılacak düzenlemelerle, reyting konusunun Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun sorumluluğuna verilerek, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun Üniversitelerimiz ve İletişim Fakülteleri ile yapacağı çalışma neticesinde, Türkiye'de bir gerçek reyting sisteminin hayata geçerek, gerçekten hangi programların daha çok seyredilip seyredilmediğinin kamuoyu önünde yer almasının, bu karmaşayı ve yayıncılık anlamındaki bu geriye gidişi durduracağını düşünmek istiyorum.

Benimki tabii bir temenni ama, bu temenniyi yapmak durumundayız. Cumhuriyetin 80'inci yılına geldiğimiz, bu onuru yaşadığımız günlerde, yayıncılıkta teknik anlamda Avrupa standartlarını yakalayan yayıncılığımızın, içerik anlamında, yayıncılık bakımından bu noktada olması, yayıncılık dünyasından gelen bir kişi olarak, bugün en fazla beni üzüyor. Dolayısıyla bu konunun özellikle altını çiziyorum.

Cumhuriyetin 80'inci yılında duygularımız, düşüncelerimiz bunlar. Daha fazla, tabii ki söylenecek çok fazla şey var, ama paneli daha fazla geciktirmemek için, sözlerimi burada tamamlamak istiyorum ve Cumhuriyetimizin 80'inci yılında, bize Cumhuriyeti armağan eden, başta Mustafa Kemal Atatürk ve dava arkadaşlarını rahmet ve minnetle anıyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum, sağ olun.

BİRİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı

Doç. Dr. Zakir AVŞAR
RTÜK Başkan Vekili

Sayın Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanı ve Üyeleri,
Çankaya Üniversitesi'nin Değerli Mütevelli Heyet Başkanı ve Değerli Rektör Vekili,
Çok Kıymetli Bilim İnsanları,
Sevgili Öğrenciler,
Kıymetli Misafirler ve
Sevgili Çalışma Arkadaşlarım,

Panelimize hoş geldiniz.

Panelimiz dört değerli konuşmacımızla, inşallah çok yararlı olacak bir şekilde sürecektir. Şu ana kadar, gerek Sayın Başkan Fatih KARACA'nın konuşmasında ve gerekse sinevizyon gösterimizde, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu olarak biz, nereden nereye geldik, bir nebze değindik.

Fakat tabii, bu panelin çok özel bir anlamı var, o da şudur: Radyo ve televizyon yayıncılığı, Cumhuriyet ile birlikte gelişen bir alandır. Cumhuriyet'ten öncesi olmayan bir alandır, radyo ve televizyon yayıncılığı. Malumlarınız, 1924 yılında ilk Telsiz Telgraf Kanunu çıkmış ve bu Kanunla radyo ve televizyon yayıncılığı, PTT Genel Müdürlüğü'ne bırakılmıştır. PTT Genel Müdürlüğü de, yine bir kamu ortaklığı olan, Türk Telsiz Telgraf Anonim Şirketi'ni kurarak, 10 yıllığına, bu yayınları yapma yetkisini, bu şirkete vermiştir; 1926'da bir sözleşmeyle.

Yayınlar, 1927 yılında başlayabilmiştir. İlk başladığı yer, İstanbul'da PTT binası. Bir yıl sonra, 1928 yılında Ankara'da, Musiki Muallim Mektebi'nin yanında bir dairede yayına devam ediyor.

1936'ya gelince, şirketin sözleşmesi uzatılmıyor; PTT Genel Müdürlüğü, bu yayınları kendisi yapmaya gayret ediyor.

Türkiye'de radyoculuğun gelişmesinde en önemli faktör, Büyük Atatürk'tür. Büyük Atatürk, 1935 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış konuşmasında, radyonun önemine özel bir vurgu yapıyor. Diyor ki: "Radyo, içeride gelişmeyi, dışarıda da uluslararası ilişkilerimizi rahatlatacak bir unsurdur ve buna çok önem verilmelidir." Hakikaten de Büyük Atatürk'ün bu vurgusu üzerine, Bakanlık (Nafıa Vekaleti) harekete geçiyor; radyo alıcı cihazlarının ucuzlatılması, yaygınlaştırılması, keza radyo istasyonlarının daha güçlü hale gelmesi için birçok tedbir alıyorlar.

1940 yılında, şimdiki adı Basın Yayın Genel Müdürlüğü olan, ama Basın Yayın Genel Müdürlüğü oluncaya kadar da adı sıkça değişen Matbuat Umum Müdürlüğü, Basın Yayın Turizm Genel Müdürlüğü vs., bu genel müdürlük bünyesinde radyo yayınları sürüyor ve TRT kuruluncaya kadar da bu şekilde devam ediyor.

TRT konusuna fazla girmek istemiyorum. Çünkü Sayın Genel Müdürüm, bu konuda zaten bizi bilgilendirecekler. TRT'nin hem eski bir bürokratı, hem de şu andaki Genel Müdürü olarak, bize daha detaylı bilgi verecekler.

Özel radyo ve televizyonlar konusunda da Sayın GÜLERYÜZ, RATEM Başkanı olarak bizleri bilgilendirecekler.

Şimdi ben, ilk sözü Değerli Hocam Naci BOSTANCI'ya veriyorum. Naci Hocam, radyo ve televizyonun yaşamımıza neler getirdiğini, neler götürdüğünü, bir güzel öyküleyecekler.

Radyo ve televizyon yayıncılığı deyince, özellikle televizyon deyince benim aklıma Vizontele filmi geliyor. Geçenlerde, yine bir kanalımızda bu filmi gösterdiler. Hakikaten bizim çocukluğumuza denk gelir, yani bizim çocukluğumuzda aslında bu Vizontele örneği, yaşadığımız hadiselerdir, çok güzel bir örnektir.

Sevgili Hocam, şimdi sosyolojik boyutuyla radyo ve televizyon yayınlarının toplumumuzdaki etkilerini anlatacaklar.

Sayın Hocam buyurun.

Prof. Dr. Naci BOSTANCI

Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi
Öğretim Üyesi

Sayın Başkan çok teşekkür ediyorum.
Değerli Misafirler hoş geldiniz.

Arkadaki başlıkta da gördüğünüz gibi, tırnak içerisinde, "Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı" yazıyor. Bu tırnak, bu parantez, "Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı", aslında çok şey anlatıyor, ama bu anlattıklarını belki iki eksende düşünmek mümkün: Birincisi, bu radyo ve televizyon yayıncılığını bilfiil yürüten, işin mutfağı denilen alanda yapılan işler, ama tabiatıyla mutfağı dediğimiz yer, sadece kulislerden, arka odalardan ibaret değildir; aynı zamanda radyo ve televizyon yayıncılığını mümkün kılan, ona bir amaç koyan, ona bir kasıt koyan, hedef koyan iktidar ilişkilerini de kastediyorum; çeşitli düşünceler, varsayımlar, öngörüler, fanteziler hepsi kameranın arkasında, mikrofonun arkasında, mutfak dediğimiz yer ve onunla bağlantılı mekanlara ilişkin koşuşturmaları, düşünceleri, gizli görüşmeleri, açık görüşmeleri, her şeyi içerir.

Bir de işin diğer tarafı vardır: Ekranın karşısında, bütün o yayınları izleyenler. Eskiden radyoyu evin en merkezî yerine koyarak, adeta bir ayin havası içerisinde, bu dünyaya ilişkin, hayatın ritminden, canlılığından, neredeyse soyutlanarak radyoya, oradaki yayına konsantre olup onu izleyenler var.

Zakir Bey, demin giriş yaparken Vizontele'den bahsetti, hakikaten işin bu tarafı, yani bütün o yayınların insanlara intikal etme biçimi, insanların onu algılama biçimi, sadece akademik dille, sadece edebî dille, hatta şiirle, hikayeyle tüketilemeyecek kadar zengindir. Herkes Anadolu'yu dolaşmıştır. Anadolu'yu dolaşırken, bütün şehirlerin en yüksek yerlerinde radyo ve televizyon vericilerinin olduğunu görürler; hepsi bir araya gelmiştir ve oradaki yayınları, o şehirde yaşayan sakinlere iletirler.

Radyo yayıncılığı 1927'de başladı, acaba ilk radyo alıcılarını kimler aldı ve ilk radyo deneyimi, bu insanların üzerinde ne tür etkiler yarattı? Neler düşündüler? Radyo ile ilişkilerini nasıl kurdular? Radyoyu ve bu dünyadaki hayatlarını nasıl birbirine eklemlediler?

19 Mayıs 1945'de, zamanın Cumhurbaşkanı İsmet İNÖNÜ, çok partili hayata geçişimizi radyodan aktarmıştı. Daha öncesinden, yine İsmet İNÖNÜ Cumhurbaşkanı iken, radyoda yapmış olduğu bir konuşmanın gazeteye yansıyan bir anlatımı vardı, son derece ilginç bir anlatım: Orada, Radyo evinde, Başvekilimiz, Büyük Şefimiz, İsmet İNÖNÜ'nün verdiği muazzam nutkun, oradaki dinleyicileri -yazıyı kaleme alan öyle anlatıyordu- ve muhtemelen alıcılarının başında İsmet İNÖNÜ'yü dinleyenleri nasıl bu dünyadan kopardığını, nasıl ruhanî bir evrene çektiğini, ne kadar aydınlandıklarını, son derece dinî, vecit bir ifadeyle aktarıyordu.

1950'li yıllardaki iktidar kavgasında, radyonun oynadığı bir rol olduğunu biliyoruz. Demokrat Parti, kurmuş olduğu cepheye ilişkin üye kayıtlarını radyodan yayınlıyordu. Bütün o kayıtları, o anlatımları izleyen insanlar neler düşünüyordu? Bunların, hiç şüphesiz derinlemesine analiz edilmesi gerekiyor.

Benim de çocukluğum, radyodan televizyona geçiş evresine denk gelir; 1960'ların sonu, 1970'lerin başı. Bizim evde de en merkezî yerde radyo dururdu, üzerinde işlemeli bir örtü; o kutsal alete, tabiatıyla sadece babam yaklaşabilirdi; onun düğmelerini o açabilirdi ve biz bu kutsal, bu dokunulmaz, bu tabu olan araca, ancak gizli saklı, kimsenin görmediği zamanlarda bir günah duygusu içerisinde yaklaşır, açar, içini kurcalar ve neticede bozardık; arkadaki lambalara, ışığına bakarken, dokunurken bozardık.

Sonradan radyoların, evlerin içindeki bu seçkin yerini televizyonlar işgal etmeye başladı. 1970'li yılların başlarında, ben de bir yatılı okulda öğrenciydim; Rize'de öğrenciydim, Rize Öğretmen Okulu'nda. Orada, haftada üç gün paket program gelirdi ve biz yatılı okul öğrencileri, o sıkışık dünyamızdan, yatılı okulun havasını az çok bilenler tahmin edebilecektir; gurbet duygusu vardır, yabancılık vardır; bir türlü yaşadığı mekanlarla uyuşamama duygusu vardır; bir kaçış, bir soluk alma aralığı olarak, hafta sonları televizyonda, akşamları üç veya dört saat olarak, paket program şeklinde verilen programlara atardık kendimizi. Orada, açılıştan kapanışa kadar geçen süre, bizim gerçek hayattan kopuşumuz ve unutmamız için bir vesile olurdu.

Sonra 1984'te renkli televizyon geldi, kanallar çoğaldı, radyolar çoğaldı; şimdi Türkiye'nin her yerinde, çok çeşitli eksenlerde radyo yayıncılığı yapılıyor. Bazen Anadolu'da dolaşırken, çeşitli mahallî radyoları dinliyorum, şivelerini de radyo yayıncılığına taşıyorlar. Kendi şiveleriyle, bölgesel şiveleriyle birlikte, ama aynı zamanda, ulusal nitelikteki radyo yayın formatlarını oldukça ironik bir şekilde taklit ederek, onun bir parodisine dönüştürdüğü formatlar marifetiyle, onları taklit etmeye çalışarak yayıncılık yapıyorlar. Ama tabiatıyla bu yayıncılığın içerisine taşra, biraz daha politik, biraz daha ideolojik unsurları, kimi radyolar eklemlemeyi ihmal etmiyor. Öyle, küçük bir cemaat inşa etmeye çalışıyorlar, radyo yayıncılığının etrafında.

Televizyon kanalları radyolara nispetle, cemaatlerini daha geniş tuttukları için olsa gerek, bu ölçüde, radyonun yaptığı gibi, hatta gazetelerin yaptığı gibi daha dar, daha tarif edilmiş, sınırları belirgin cemaatlere hitap etmiyorlar; biraz daha esnek, biraz daha geniş, biraz daha liberalize edilmiş -değerler itibariyle söylüyorum- bir format üzerinden gidiyorlar. Şüphesiz bu da anlaşılabilir bir şey; çünkü, neticede bu televizyon yayıncılığının tekabül ettiği bir iktisadiyat var, bir ekonomik gerçeklik var; o gerçeklik, hiç şüphesiz daha fazla izleyiciyi ekran başına çekme yarışı.

Tekrar başa dönecek olursam, 1927'de Türkiye'de radyo yayıncılığı başladı; hiç şüphesiz bu radyo yayınlarını takip edenlerin sayısı son derece azdı: Okur-yazar bir çevreydi ve yine hiç şüphesiz, sadece radyoyu takip etmiyorlardı; aynı zamanda dönemin gazetelerini de okuyorlardı. Ve yine hiç şüphesiz bu insanlar, devletin elitleri diyebileceğimiz bir çevreyi temsil ediyorlardı, yani devletle yakın ilişkileri olan, memurin sınıfına mensup, belki bir miktar palazlanmaya başlayan tüccar, sanayici gibi çevrelerde bulunan insanlar da vardı; ama onlar da esas itibariyle devletten bağımsız, kendi ayakları üzerinde duran bir esnaf, tüccar taifesi olmadığı için, onları da bir tür memurin tabakası içerisinde mütalaa etmek yanlış olmaz.

Bu insanlar, bence, o radyoda verilen yayınları takip ederken, bir tür kendilerine ilişkin bir kolektif kimlik fantezisi oluşturuyorlardı. Esasen radyonun bir yerde yapmaya çalıştığı şey budur; televizyonun da ister istemez yapmaya çalıştığı şey budur. Ulus devletlerin 19'uncu yüzyılda teşekkülleri, neticede kitle iletişim araçları marifetiyle desteklenmiştir ve insanların kendilerini bir ulus olarak hayal etmeleri, kitle iletişim araçlarının gündemin üzerindeki ortaklıkları marifetiyle mümkün olabilmiştir.

Şevket Süreyya AYDEMİR, "Suyu Arayan Adam" adlı kitabında, kendi hayatını anlatırken, askerlerle yaptığı konuşmadan bahseder. Konuşmada, cepheye gelmiş, ülkesi için savaşan askerlerin bu ülkenin sınırları, bu ülkenin insanları, bu ülkenin yönetimi hakkında, hemen hemen hiçbir fikirlerinin olmadığını, yaşadıkları köyün coğrafyasının dışında bir tahayyülleri olmadığını, daha çok esatiri sayılabilecek, bitik birtakım dinî gayretler çerçevesinde askeriyede saf tuttuklarını anlatır, bir gözlem olarak. İşte, kendi dünyalarına gömülü bir şekilde yaşayan, ufku köyünün dağları ile sınırlı olan bu insanları, radyo ve televizyon yayıncılığı çok daha büyük bir cemaat olarak kendilerini hayal etmelerine imkan verir. Ama tabiatıyla ulaştığı ve enforme ettiği insanlara, bu hayal etme imkanını verir.

1927'den sonra radyo yayıncılığı genç Cumhuriyetin, kendi referansları istikametinde, devrimci yaklaşımı çerçevesinde, ulus inşa etmenin bir parçası olarak rol almıştır ve hiç şüphesiz, ulus inşa etmede, bir anda bütün halkla bu şekilde ilişki kurmak ve enformasyonu, bilgiyi onlara aktarmak hem maddeten mümkün değildir, hem de çok anlamlı bir karşılığı olmayacaktır. O yüzden, devletin etrafında teşekkül etmiş bir elit tabakanın, ulus inşasında oynayacağı devrimci rol önemlidir.

Radyo, başlangıçta işte bu bağlantıyı kuracak tarzda bir işlevi yerine getirmiştir. Ve radyoyu dinleyenler, gazeteyi okuyanlar, kendilerini genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus inşasında, devrimci, öncü rolünü oynayacak bir avangard çevrenin kolektif fantezisi içerisinde hayal etmişlerdir. Tabiatıyla bu hayal ediş, öncü rolü itibariyle, kendini bir başka yere koymaktır, öncü bir yere koymaktır: Değerleriyle, yaşama tarzıyla, dünyaya bakışıyla, farklı bir yere konumlandırmaktır. Dolayısıyla, radyoyu izleyen ve gazeteleri okuyanların, bu anlamda hem halkı bu ortak cemaatin içerisine katma misyonlarını, hem de paradoksal bir şekilde kendilerini halktan ayırma ve farklı bir yere konumlandırma çabalarını, gayretlerini bir araya getirmiştir, diyebiliriz. Bu, önemli bir paradokstur ve üzerinde durulmaya değer.

1927, 1930 ve 1940'lı yıllar içerisinde, radyo yayıncılığının oynadığı bu rol, daha sonraki yıllarda da devam etti. Esasen, böylesine bir elit çevrenin, bir kolektif fantezi etrafında toplanarak, kendini hem halktan ayırma, hem de halkı modernlik istikametinde yönlendirme diyebileceğim, paradoksal misyonunun örneklerine, ben kendi çocukluğum zamanında da

rastladım: Benim babam da ilkokul mezunu, ama kendisini bu cemaatin içerisinde varsayan birisiydi. Fötr bir şapka takardı, Milliyet gazetesi okurdu, halkla münasebetlerini oldukça steril bir şekilde kurmaya dikkat ederdi; rahmetli dedemin, "Fötr şapka taktın, sen artık gavursun" demesine hiç aldırış etmezdi; memleketi, milleti adam etmek gerektiğini düşünürdü. Babam prototipi çerçevesinde, adeta geriye doğru gidildiğinde, o kolektif fantezinin, radyo marifetiyle, gazeteler marifetiyle, cemaate bu şekilde seslendiğini, kendilerini böyle bir dünya içerisinde inşa ettiklerini düşünüyorum.

Tabiatıyla, modernleşme için öncü rolü oynayacak bir elit kadroya ihtiyaç vardır ve bu kadronun, son derece cüretkar ve kendine güvenli bir kadro olması gerekir. Yine de Türkiye'nin tarihî seyrine baktığınızda, hem bu cüretkarlığın bu anlamda var olduğunu, hem de bunun birtakım defect'ler yarattığını görüyoruz. Tarihe ilişkin bir yargılama adına değil, ama geleceğe ilişkin dersler çıkarma adına, bu yaşananları çok yönlü, çok eksenli olarak mütalaa etmek gerektiğini düşünüyorum.

Televizyon yayınları 1968'de başladı. O da başlangıçta çok geniş kitlelere ulaşmadı, fakat hızlı bir şekilde yaygınlaştı. Televizyon yayınları bizim hayatımızda neleri değiştirdi? Televizyon olmazdan önce bizim hayatımız ne idi, biz nasıl yaşardık, gündelik ritmimiz nasıldı? Televizyon kendi varlığı ile birlikte hayatı algılama biçimimizi, zamanı yaşama biçimimizi, gündüzümüzü ve gecemizi, insanlarla olan ilişkilerimizi nasıl dönüştürdü?

Hemen baştan şunu belirtmeliyim ki, teknoloji ile ilişkimiz, tek bir eksene indirgenip, onun güçlü ışığında her şeyin görülebileceği bir durum değildir. Tek bir tema üzerinde, tek bir yaklaşım çerçevesinde yapılacak olan analizler, toplumsallığın yaşadığı süreçleri çözümlemekte kesinlikle yetersiz kalacaktır. Toplumsal hayata intikal eden her yeni durum, her teknolojik katkı, ondan beklenen, ümit edilen kadar, beklenmeyen, düşünülmeyen birtakım sonuçlar da yaratır. Bir örnek verirsek; Amerika Birleşik Devletleri'nde 19'uncu yüzyılda, Sindlair diye bir adam var, yazar, sosyalist. Bu adam, Chicago kentinde mezbahada çalışan işçilerin, son derece kötü şartlarına dikkat çekmek amacıyla, oradaki işçilerin ne kadar gayri insani şartlarda yaşadıkları konusu çerçevesinde, bir kamuoyu oluşturmak maksadıyla, "Chicago Mezbahaları" diye bir kitap yayımlar, bir romandır bu. Fakat kitap yayımlandıktan sonra, oradaki işçilerin hayat

şartlarına yönelik bir ilgi doğurmaktan çok, yeni bir hıfzısıhha kanununun çıkmasına vesile olur, yani yazarın kastının çok ötesinde, onun düşüncesinin çok ötesinde bir netice verir. Televizyon yayınları için de, bu anlamda çok farklı yorumlarla, ancak olup biteni bir ölçüde anlamanın mümkün olduğunu düşünüyorum.

Televizyon yayıncılığı, tabii ki bizim yaşama biçimimizi değiştirdi. Televizyon yayıncılığından evvel, insanların radyo yayıncılığına rağmen, gazetelere rağmen, çok daha kendi lokal dünyalarında yaşadıklarını, bunun bir bakıma, biraz önce belirttiğim gibi problem olduğunu, ama bir bakıma da, kendi gerçek dünyalarının içinde var olduklarını düşünüyorum: Kasabada, köyde, şehirde, nerede yaşıyorlarsa, oranın gerçek problemleriyle, gerçek hayatıyla yüzleşerek, onunla hemhal olarak yaşıyorlardı. Televizyon bizim hayatımıza, gerçek dünyanın, tabii bu gerçeği de çok ihtiyatlı kullanmak gerekir; yaşadığımız, tecrübe ettiğimiz, gördüğümüz, gözlemlediğimiz dünyanın yanına, onu anlamlandıracak, bazen onu kapsayacak şekilde bir sanal evren ekledi. Bütün olup bitenleri çözümlerken, hatta kendi dünyamıza bakarken bile bize eşlik eden, bizi enforme eden, bizim hayal etmemizi sağlayan, bizim muhakeme biçimimizi belirleyen bir sanal evren ekledi.

1970'li yıllarda, ben aynı zamanda İskilipli'yim, İskilip kazasında -çok muhafazakar bir kenttir burası-, akşam olduğunda kadınlar sokak aralarına çıkar, kümeler oluşturur ve İskilip'in mahrem hayatına ilişkin dedikodu yaparlardı. Bunlar, aleniyetle görülmeyen, ama kulaktan kulağa dolaşarak, bu öbekler için kışkırtıcı hikayelere dönüşen, tekrar tekrar anlattıkça renklendirilen hikayelerdi, dedikodu ederlerdi. Bu durum muhtemelen, sadece İskilip'te değil, birçok yerde, kadınların ve erkeklerin yapmış oldukları bir işti. Mahremiyette olanı, mahremiyette yaşananı dedikodu ederek, aslında kendi kimliklerine, hayata bakışlarına vs.'ye ilişkin, bir sanal dünya üzerinde, bir farklı görme biçimini realize etmek diyebileceğim bir şey; dedikodunun işlevi açısından söylüyorum. Bu dedikoduların kahramanları da lokaldi, olayları da lokaldi, her şeyi lokaldi; her şeyi gerçekti, tanıdıkları insanlardı, belki karşılaşmalarında resmiyette farklı davranıyorlardı, ama hepsini biliyorlardı.

Televizyon, bu dedikoduyu ulusal ölçüye taşıdı. Yayınlarıyla, çeşitli programlarıyla, dizi filmleriyle, gündelik, bildiğimiz, alenileşmiş hayatın değil; samanın altından yürüyen suların, gizli hikayelerin, kışkırtıcı bir dille

anlatıldığı ve herkesin bir bakıma ortak edildiği bir formatta, güçlü bir yayıncılık var. Hep eleştirilir, o eleştiriler bağlamında, lütfen yanlış anlaşılmasın; Televole programı bir kanalda başlamıştı, sonra çok sârî bir şekilde diğer kanallara yayıldı. Çünkü ulusal çapta bu şekilde dedikodu edilmesi, inanılmaz ölçüde kendisine müşteri bulabiliyordu. Hiç tahmin edilemeyen, hiç bilinmeyen insanlar, belki kamusal hayatlarında, tabiri caizse burunlarından kıl aldırmayan ve bu tür süflî programlarla hiçbir ilişkisi olmadığı intibaını yaratan, "Asmalı Konak mı, o da neymiş?" filan diyenler, eve koştuklarında hemen düğmeyi çevirip, "Biri Bizi Gözetliyor", "Televole" programlarını seyrettiler. Yani modernliğin getirdiği bir parçalanma vardı genel olarak; televizyon da bir anlamda kendi yayıncılığı ile böyle bir parçalanmaya destek verdi: Hem genele hitap ediyordu, herkese hitap ediyordu, hem de kişisel manada herkesin mahremiyetine karşılık gelen bir yayıncılığı gerçekleştiriyordu.

Bir yemekteydik, hep böyle örnek olaylar üzerinden gidiyorum, umarım sizi sıkmıyorumdur: 60 küsur yaşlarında, yaşlı bir hanım, başörtülü, kesinlikle namazında, niyazında; güzel yemekler yapmış, oturup yiyeceğiz. O sırada televizyonda, Sibel Can'ın kocasından boşandığına, ama yeniden barışabileceğine dair bir haber geçti. Tam yemek yiyeceğiz, televizyon da uzak bir yerde, kadın dedi ki: "Allah'ım çok şükür." "Allah Allah, nedir şükür olan?" dedim. Kadın: "Nihayet, Sibel Can barışıyormuş." Teyzem Tokatlı, Sibel Can'la da hayatında hiç karşılaşmamışlar. Peşinden ilave etti: "İnşallah, darısı Kibariye'nin başına." Kendi hayatlarında karşılaşmadıkları, bilmedikleri, hangi güzergahlarda yürüdükleri konusunda bir fikirlerinin olmağı insanlar üzerinden, o genel ulusal dedikoduya ortak oluyorlardı. Bunun bir işlevi var tabiatıyla, yani bu sadece rasgele, öylesine, boş zamanları değerlendirmek amacıyla dedikoduya ortak olmak değil; bu aynı zamanda, insanın kendi ontolojisine dair bir işlevi yerine getiriyor.

Olup bitenlere dair yargılamalarımız, neticede bizim kimliğimize ilişkin bir negatif anlatı ortaya koyar. Bir başkasına kötüsün diyorsak, bu bizim iyiliğimize delalet eder; söylemediğimiz bir şeyi ima eder. Eğer biz Sibel Can'ın, Kibariye'nin yaşadığı hayata ilişkin, kendi değerlerimize ilişkin bir şeyi temenni ediyorsak, bu, bizim varlığımıza bir işarettir. Bunu hem gündelik hayatımızın içinden çıkartabiliriz, hem de o sanal evrenden bize intikal eden formattan çıkartırız. Gerçekte öyle midir, değil midir, bizi çok da ilgilendirmez aslında. Bizi daha da ilgilendiren, yaşadığımız o gerçek, küçük sosyal çevre içerisinde, kendi kimliğimize ilişkin bir

anlatımın, o dedikodunun aracı oluşudur. Böylesine hayatî bir ihtiyacı herhalde karşılıyor, diye düşünüyorum.

Başka anlamları da oluyor, o dizi filmlerin. Mesela, köyde sabahın köründe kalkıp inekleri sağan, sonra koyunlara geçen, onları sağan, sonra yemeğini hazırlayan kadın; "Köle İsaura" dizisini seyrettiğinde, birdenbire fark ediyor ki, aslında "Köle İsaura benim". Dolayısıyla o, bir dizi olmaktan çıkıyor, kendi hayatına adeta bir ışık tutan, onun kendisini kavrama biçimine aracılık eden, bir şey haline dönüşüyor.

O yüzden sadece eleştirmek ve bunların fonksiyonlarına ilişkin bir olumsuzlama retoriği çerçevesinde yapacağımız konuşmaların tüketici olmadığını düşünüyorum. Tek bir temanın güçlü ışığından, bu yüzden kopmak gerektiğini düşünüyorum. Olumlu ve olumsuz yanlarıyla –bu dediğim de tabii değerlere ilişkin- bütününü görmek gerektiğini düşünüyorum, ama bu görme biçimine, buradaki zamanın asla yetmeyeceğini biliyorum.

Herkese kolaylıklar diliyorum, teşekkür ederim.

Doç. Dr. Zakir AVŞAR
Oturum Başkanı

Değerli Hocama biz teşekkür ediyoruz. İlk yarıya ayırdığımız vakit biraz sıkıştığı için ben sözü, hemen TRT Genel Müdür Vekilimiz Haluk BURAN Bey'e veriyorum.

Haluk BURAN
TRT Genel Müdür Vekili

Sayın Radyo ve Televizyon Üst Kurul Başkanı,
Sayın Rektör Vekili,
Sayın Mütevelli Heyeti Başkanı,
Sayın İzleyiciler,

Konuşmacıların da değindiği gibi Türkiye'de radyoculuk, Cumhuriyetin hemen akabinde başlamış, 1927 yılında. Fakat çok enteresandır, bu konuya özellikle dikkat çekmek istiyorum: Radyoculuk bir şirket, bir anonim şirket aracılığı ile başlamış. Bugün bütün dünyada, radyo

ve televizyonlar, anonim şirket halinde, kamu yayıncıları. Buna özellikle dikkat çekmek istiyorum: Türkiye, Cumhuriyet döneminde böyle bir şeyi gerçekleştirmiş olmanın mutluluğunu yaşamış, o zamanlar. Bilindiği gibi bu şirket, 10 yıl süre ile hizmet yapmış, ondan sonra PTT'ye, daha sonra Matbuat Umum Müdürlüğü'ne, sonra Basın Yayın Müdürlüğü şekline dönüşmüş ve 1964 yılına kadar radyoculuk böyle devam etmiş.

Teknik tarafına bakarsak, Ankara Radyosu, 1927 yılında uzun dalga ile başlamış, daha FM bandı yok. İstanbul Radyosu 1949 yılında, orta dalga ile başlamış, sonra ona 1951 yılında İzmir Radyosu katılmış ve 10 yıl sonra, 1960'lı yıllarda il radyoları kurulmuş: Van, Mersin, Antalya v.s. gibi. Hâlâ FM bandı yok. 1974'de, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu kurulduktan sonra, FM radyoları faaliyete başlamış.

1960 öncesi iktidarının, devlet radyoculuğunu, bir hükümet radyoculuğu şekline dönüştürmüş olması iddiasından gidilerek, 1964 yılında, bilindiği gibi Türkiye Radyo Televizyon Kurumu kurulmuş. Zaten televizyonun da bir nevi basamağı olmuş bu. 359 sayılı Kanun'la kurulan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, siyasal iktidardan bağımsız, özerk, kendi kadro ve bütçesine sahip bir kamu yayın kuruluşu olarak kurulmuş. 1971 yılına kadar bu Kanunla yönetilmiş, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu. Fakat 1971'de, "Özerkliği" yerine "Tarafsızlığı" benimsenmiş, Kanun'da yapılan bir değişiklikle. 1983 yılına kadar bu şekilde devam etmiş ve 359 sayılı Kanun, yerini 2954 sayılı Kanun'a terk etmiş. Hâlâ televizyon yok; ancak, Türkiye'de ilk televizyon yayıncılığının ne zaman başladığını, aranızda, bilen çok az kişi vardır belki. Türkiye'de ilk televizyon yayıncılığı, 1952 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde başladı. Sayın Profesör Doktor Mustafa SALTUR ve Profesör Adnan ATAMAN -her ikisi de rahmetli oldu, kendilerini rahmetle anıyorum-, Türkiye'de televizyonculuğun temellerini atan kişilerdir. Ben bu hocalarımla tanışmanın, onlardan ders almanın ve onlarla birlikte çalışmanın mutluluğunu yaşadım.

1971'e kadar televizyon yayınları haftada bir gün, İstanbul ilinde yapılmaya devam etti ve canlı yapıldı bu yayınlar. Çünkü o zaman, televizyon sinyalini, resim sinyalini kaydedecek cihaz Türkiye'ye gelmemişti henüz.

Radyoculuk devam ederken, bir de kısa dalga radyoculuk, yani ülkemizin, dışarıya radyo yayınlarının sesini duyuracak kısa dalga radyoculuğu başladı; bu da yine Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nda başladı. Çakırlar'da, bildiğiniz gibi kısa dalga radyo vericileri var, önce 250 vatla iki tane vericiyle, daha sonra bunlara üç tane ilave edilerek, beş tane kısa dalga radyo vericisiyle, bütün dünyaya sesimizi duyurmaya devam etmektedir, halen. 1974'de, bu üç büyük şehrimizde ve diğer il radyoları birleştirilerek, Sayın Hıfzı TOPUZ'un da katkılarıyla -kendisini burada minnetle anıyorum, gerçekten katkıları çok büyük olmuştur-, ulusal radyoculuğun temelleri atılmıştır. Radyo 1 dediğimiz, bugünkü bütün Türkiye'de Ankara, İstanbul, İzmir, Denizli, Çukurova, Antalya radyolarının müşterek yayını; Radyo 2 dediğimiz, kültür ve sanat ağırlıklı radyoculuğun ve sonunda da 1974 yılında ilk defa FM'den başlayan, klasik müzik yayınına başlamıştır, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu. Bunları, hatırlatmak ve radyoculuğumuzdaki mihenk taşlarını belirtmek için dile getiriyorum.

TRT'de ilk televizyon yayını, 1968'de başladı; İstanbul Teknik Üniversitesi, 1971'e kadar haftada bir gün olarak yayınına devam etti. Ankara'da, TRT yayınları önce haftada üç, sonra dört, sonra da beş güne çıktı. 1971'de bölge televizyonculuğu başladı: İstanbul, İzmir, Van vs. gibi. Oralarda, merkezden giden bant yayınları -Ankara'da yapılan yayın-, bir gün sonra tekrarlanıyordu. 1981'di tahmin ediyorum, rahmetli Sayın Turgut ÖZAL İstanbul televizyonuna, bir konuşma yapmak üzere geldi. Dedi ki: "Sizin genel müdürlüğünüz renkli televizyona geçme planları yapıyormuş, ancak bunun ileriye dönük planının yapılması lazım." Bunu savunduğu sırada, aradan 2-3 ay geçmişti, 1 Temmuz 1984'de Türkiye'de renkli televizyon yayınını başlatacak hükümet talimatı çıktı. Zaten Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, birçok yatırımını renkli yayına göre planlamıştı; vericiler zaten renkli yayın yapmaya müsaitti. Gerçekten, o dönem hükümetinin planladığı gibi, 1 Temmuz 1984'de tamamen renkli yayına başladık. 1986 yılında, yine dönemin hükümetinin kararı ile çok kanallı televizyon yayınına geçildi; İstanbul televizyonu, bu ikinci kanalın başlangıcını yapan ve orada bu yayını başlatan bir ünite olarak tarihe geçmiştir. 1989'da TRT 3 -üçüncü kanal-, 1990'da dördüncü kanal ve yurt dışına sesimizi ve resimlerimizi gönderecek TRT-Int kanalı yayına başladı, Avrupa'ya yönelik olarak. Oradaki yurttaşlarımıza buradaki bağlarını kopartmamak, buradan haber vermek, orada ihtiyaç duydukları televizyon yayınlarını kendilerine ulaştırmak için.

Gördüğünüz gibi, 1990 yılında dünyaya açılan TRT'nin yanı sıra, Türkiye'de ikinci bir adım daha atıldı: Özel radyo ve televizyon yayıncılığı; aslında radyo değil, önce televizyon. Ben 1992 yılında, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'ndan, 25 yılımı doldurarak emekli oldum ve ilk özel televizyonda görev aldım. İlk radyoculuk da 1992 yılında başladı. O zamana kadar özel radyo yoktu, sadece televizyonlar vardı. Biraz önce de dile getirildiği gibi, 1994 yılında radyo ve televizyonlar, çığ gibi büyüdü. Radyo ve televizyon yayıncılığı için önemli bir adım olan, radyo ve televizyon yayınlarını ve kuruluşlarını düzenleyen Kanun, RTÜK Kanunu yürürlüğe girdi ve o günden bugüne kadar da, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu yanında, özel radyo ve televizyonlar da yayın yapmaktadır.

Özel radyo ve televizyonculuk da hayata geçtikten sonra, acaba Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun görevleri ne olacaktı? 1994'de Anayasanın 133 üncü maddesi değiştirildi, TRT tekrar özerkliğini kazandı. Bu maddeyle, kamu tarafından finanse edilen bir kuruluş, bir kamu yayın kuruluşu haline dönüştü, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu. Halen Kanununda değişiklik yapılmadı ama, birtakım ilavelerle bu Kanuna göre yönetilmektedir. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, bir kamu yayıncısıdır. Kamudan aldığı finansmanla kendi yapım ve yatırımlarını yapmaktadır ve kamuya hizmet etmektedir. Hiçbir kuruluşa tâbi değildir, Türkiye Cumhuriyeti devletinin ve milletinin sesini ve görüntüsünü duyurmaktadır. Daima şöyle denir: "Türkiye Radyo Televizyon Kurumu bir devlet kuruluşudur." Evet, bir devlet kuruluşudur ama, görevi devlet yayıncılığı değildir, bir kamu yayıncısıdır. Bilindiği üzere Amerika Birleşik Devletleri'nde, bütün yayın kuruluşları özeldir. Hiçbirisi devlet tarafından kurulmamıştır. Ancak, orada da bir kamu yayın kuruluşuna ihtiyaç olduğu anlaşılmış ve PBS adında bir yayın kuruluşu hayata geçirilmiş. Çünkü, özel radyo ve televizyon yayıncıları, kuruldukları ve kendisi tarafından finanse edilen kuruluşun ticarî gayesiyle hareket etmektedir. Her yaptığı programın, mutlaka getirisini düşünerek o programı yayına koyacaktır, ama halkımızın, kamunun ihtiyaç duyduğu öyle programlar vardır ki, onların bir getirisi yoktur, onun manevî bir getirisi vardır; insanlara yapacağı yarar vardır; maddî bir getirisi yoktur. Bunları ancak bir kamu yayın kuruluşu yapabilir, çünkü kamudan alır desteğini ve kamuya hizmet eder. İşte bugün, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun asıl görevi budur ve bunu yapmaya çalışmaktadır.

Kamu hizmeti yayıncılığının temel ilkeleri nedir? Bu, Kanunumuzda da yazılı, zannediyorum Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun Kanununda da var: Eğitmek, bilgilendirmek, bunları yaparken eğlendirmek. Tüm halka seslenmek, belli bir kesime değil, bütün nüfusa hizmet etmek. Tarafsızlığı korumak ve kamuya karşı sorumlu olmak.

Bugün Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun, Türkiye çapında 5500 tane vericisi vardır, 7 tane televizyon kanalı yayın yapmaktadır; 4 tane ulusal, 8 tane bölgesel radyo yayını vardır. Bunların hepsi, ülkemizin en ücra köşesine kadar ulaşabilmek için yapılmış yatırımlardır. Kamu hizmeti yayıncılığının getirdiği birtakım sorunlar var, yani karşılaştığı sorunlar var. Nedir onlar? Türkiye'deki reklam pastası bellidir; özel radyo ve televizyon yayınlarının hayata geçmesinden sonra, bu reklam pastasından kamu yayın kurumuna düşen hisse çok azalmıştır. Rekabet ortamı doğmuştur, ister istemez yayınlarına çeki düzen vermek durumunda kalmıştır. İzlenme oranı ilk yıllarda çok düşmüştür, bunu artırmak gereği doğmuştur, ama kamu hizmeti yayıncılığının getirdiği bazı yararlar da vardır: İzlenme oranı yüksek programlar üretebilir, çünkü o kapasiteye, o finansmana sahiptir. Özel yayıncıların ekonomik nedenlerle yapamadığı alanları doldurur. Bunlar da kamu yayıncılığının getirdiği yararlardır.

Geçtiğimiz haftalarda İstanbul'da, Asya Pasifik Yayın Birliği toplantısı yapıldı. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu hem Avrupa Yayın Birliği'nin, hem de Asya Pasifik Yayın Birliği'nin üyesidir, 1964'ten beri. Orada ABU Başkanı NHK'nin Genel Müdürü Sayın Ebisawa, kulaklarımdan hiç gitmeyecek şu sözü sarf etti: "Biz özellerden daha iyi yapımlar yapıyoruz, çünkü bizim kapasitemiz buna müsait." Bunu söylerken, gayet tabii, özel yayıncıların da kötü program yaptıklarını söylemek istemedi, ama onları da daha iyi program üretmek için teşvik ettiğini, onları da o noktaya yönlendirdiğini ifade etti.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, bugün, biraz önce söylediğim gibi, 5500 vericisiyle Türkiye çapında yayın yapmaktadır. Kablo Tv'de yayınları vardır; ayrıca 7 uydu ile Amerika'dan, Avustralya'ya kadar TRT-Int yayınlarını ulaştırmaktadır. Ancak bugün, televizyonculuğumuzda yeni bir çığır açıldı: İki kanalımız, bir Kanunla, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'na görev olarak verildi. Bunlardan birisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi yayınlarını yansıtan üçüncü kanalımız -TRT 3-, aynı kanaldan GAP yayınlarını da yapmaktayız. Bir de Açıköğretim ve Açıklise programlarını

yayınladığımız TRT 4 kanalımız var. Bunlar Kanun'la verilmiş görevlerimizdir. Ancak, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun gelirlerinin azalması nedeniyle, ister istemez birtakım tasarruflara gitmek gerekmiştir. Hükümetimiz de zaten Acil Eylem Planı ile bunu dile getirmiştir. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun kanallarının azaltılması, bu kanalların başka şekilde değerlendirilmesi yönünde bir çalışma devam etmektedir.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun bugün için en büyük sıkıntısının personel fazlalığı olduğu söylenir. Ancak BBC'de 26 bin, NHK'de 24 bin kişinin çalıştığı dikkate alınırsa, 6 televizyon, 4 ulusal, 8 bölgesel ve 26 dilde yurt dışı kısa dalga yayın yapan bir kuruluşta 7 bin 900 kişinin çalışmasının, hiç de o kadar fazla olmadığı açıktır.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun, yaptığım konuşmada da ifade ettiğim gibi yurdumuzun, milletimizin, memleketimizin, medar-ı iftihar edecek bir kuruluşu olduğunu burada iftiharla ifade etmek istiyorum. Bu tarihsel gelişimi, sizlere aktarmaktan büyük mutluluk duydum.

Zannediyorum, sözümü burada kesmek mecburiyetindeyim, çok teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Zakir AVŞAR
Oturum Başkanı

Biz de Sayın Genel Müdürüme çok teşekkür ediyoruz. Sayın Genel Müdürümüzün başlangıçtan günümüze ortaya koymuş olduğu bu tablo, Cumhuriyetimizin ne kadar büyük bir iletişim devrimi yaşadığını da göstermektedir. Özellikle TRT'nin bu büyük devrimdeki yerini çok net bir açıklıkla ortaya koymaktadır. Kendilerine çok teşekkür ediyorum.

Panelimizin ikinci oturumuna, biraz ara verdikten sonra devam edeceğiz, sizleri ziyadesiyle yorduk, çay-kahve molasından sonra, yeni bir enerjiyle daha iyi konuşabileceğiz.

İKİNCİ OTURUM

Doç. Dr. Zakir AVŞAR
Oturum Başkanı

Değerli dinleyiciler, kısa bir aradan sonra oturumumuzu yeniden başlatıyorum. Oturumumuzun bu bölümünde iki değerli konuşmacımız var: İlk konuşmacımız, RATEM Başkanı Sayın Dursun GÜLERYÜZ. Kendileri, Türkiye'de özel yayıncılığın yaklaşık 12-13 yıllık sürede almış olduğu mesafeyi bize anlatacaklar. Tabii, biliyorum ki, Dursun Bey, bugün güncel problemlerini de, RTÜK'le ilgili sorunlarını da büyük ölçüde dile getirecekler. Ben, Dursun Bey ile zaman zaman birlikte olup, böyle toplantılarda onun sitemlerini dinlemeye alışkınım, ama bugün bayram; öncelikle bunu kendilerine hatırlatıyorum, bugün bayramlaşma günü. Her zamanki dozda değil de, biraz daha, buradaki arkadaşlarımızı hırpalamadan sorunları dile getirirse, teşekkür edeceğim kendilerine.

Gerçekten, sorunlar bitmiyor, biri bitiyor, diğeri başlıyor; malum çok hızla gelişen, değişen bir alandayız. Özel sektörümüz de son derece dinamik, cevval, sürekli yeni teknolojileri, yeni alanları kullanmak arzusu içerisinde, haklı olarak. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu olarak da biz, sektörün bu arzularını her zaman dikkate alıyoruz. Hatırlarsanız, zaman zaman, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na çok yoğun eleştiriler olur. Özellikle önceki geçici yayın durdurma cezalarından kaynaklanan eleştiriler vardı. Tabii, katıldığımız toplantılarda gerek ben, gerek diğer arkadaşlarım, gerekse de özellikle Fatih Bey, bu eleştirilerin -haklılık payı olmakla birlikte-, büyük ölçüde abartılarak ifade edildiğini de dile getiriyoruz. Çünkü bugün, 1195 radyomuz var, yerel, ulusal, bölgesel yayında olan. Yine 260 civarında da, yerel, ulusal, bölgesel televizyonumuz var. Bu kadar yayın kuruluşuna Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun, bir yılda uygulamış olduğu müeyyide kararı toplamı, 240'larda ortalama, kurulduğu günden bu tarafa. Bu kadar yayın kuruluşuna, eğer biz çok ceza veriyorsak, niye sayı bu kadar az? Ölçünün kaçtığı kanaatini bu manada taşımıyorum. Türkiye'de gerçekten çoğulcu, demokratik bir yayın ortamı bugün sağlanmış durumdadır. Biraz evvel Sayın BOSTANCI Hocamın da ifade ettiği gibi, Türkiye'de her rengin, her düşüncenin, kendini ifade kabiliyetini bulacağı bir yayın ortamı mevcut. Bu, aslında demokrasinin güzelliğini gösteriyor.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu olarak bizim en büyük hassasiyetimiz, özellikle bölücü ve irticaî yayınlar konusundadır. Bugün bize en fazla şikayet edilen yayınlar da bunlar olmuştur, RTÜK kurulduğu günden beri. Bu şikayetler vatandaşımızdan gelmektedir. RTÜK de bunların üzerine, gerçekten çok ciddi bir kararlılıkla gitmektedir. Güncel şikayetler olarak da daha çok şimdi reklamlar, içerik ve süre yönünden şikayet edilmektedir.

Bunu da ben burada RATEM Başkanı'na söylüyorum, kendisi de bu konuda meslek örgütlerini bir hassasiyete davet ederse sevineceğiz. Buyurun Sayın GÜLERYÜZ.

Dursun GÜLERYÜZ
RATEM (Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği) Başkanı

Sayın Başkan çok teşekkür ederim.
Sayın Radyo ve Televizyon Üst Kurul Başkanı,
Sayın Mütevelli Heyet Başkanı ve Sayın Rektör,
Değerli Konuklar,

Sizleri, Başkanı olduğum Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği adına selamlıyorum.

Aslına bakarsanız, ben çok değerli dostum Prof. Naci BOSTANCI'nın çok romantik, daha sonra da Sayın Genel Müdür Vekilinin çok resmî sunumundan sonra, biraz tabir yerindeyse, gerçeklerin daha altını çizen, biraz da böyle, hani eleştiri dozunu yükselten bir sunum yapmayı planlıyordum, ama madem ki bayram ve hakikaten çözülemeyecek sorun yok. Bu yüzden, ben de biraz daha böyle bir bayram dairesi içine gireyim.

Bir yanlış anlamayı düzeltmeme izin verin: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun şimdiye kadar görev yapmış bütün başkanları ve bütün üyeleri, özellikle bu son dönem üyeleri, her biri çok değerli ve çok kıymetli insanlar. Gerçek, samimi bakışımız bu bizim, benim şahsen böyle ve gerçekten de ellerinden geldiği kadar, sektöre hizmet etmek için, görevlerini harfiyen yerine getirmek için çaba sarf ediyorlar. Bu eleştirilerin hiçbirinin tabii ki onların kişilikleriyle, şahıslarıyla, görevleriyle bir ilgisi yok. Bu bir sistem eleştirisi. Kendileri de biliyorlar ki, onlar da zaman zaman zaten söylüyorlar, 1994'te kurulmuş ve birtakım görevler yüklenmiş bir Kurul, bir

kere o görevleri yapmak için çaba sarf ediyor. Bir denetim görevi varsa eğer, bu RTÜK üyelerinin sansürcü bir anlayış taşıdıkları için veya "Kapatın hepsini" gibi bir zihniyet içinde oldukları için değil, Kanunun onlara yüklediği bir görevi olduğu için. Ve biz hatta burada ne kadar kantarın topuzunu biraz yayın kuruluşları lehine kullandıklarını da biliyoruz. Dolayısıyla bu eleştiriler, eğer öyle anlaşılmışsak düzeltelim: Eleştirilerimiz sistemin kendisine yönelik, bir türlü bu yasal düzenlemelerin tam ihtiyaca cevap verilememesine yönelik, bundan kaynaklanan eleştiriler.

Bunu belirttikten sonra, çok kısa olarak, izin verirseniz, RATEM'den söz etmek isterim: Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği, alanındaki tek meslek birliği. Bugün 300'ü aşkın üyemiz var, TRT'de de dahil olmak üzere, özel radyo televizyon kuruluşlarının, ulusal, bölgesel, yerel bazda yayın yapan kuruluşların üye olduğu bir birlik, bir meslek birliği. Bizim sektörümüzde birçok dernek var, birçok sivil toplum oluşumu var, ama biz kendimizi bunlardan ayırıyoruz; çünkü bu derneklerin bazıları sadece ulusalları temsil ediyor, bazıları sadece radyoları temsil ediyor, bazıları sadece yerel kuruluşları temsil ediyor. Kapsayıcılık ve temsil yeteneği açısından, öyle tahmin ediyorum ki, üyelik durumuna baktığımızda en yeterli olanı RATEM denilebilir. Bir diğer gerçek de, özel bir yasayla kurulmuş bir meslek birliğiyiz. 5846 sayılı Yasa, fikir ve sanat eserleri alanında hak sahibi olan yapılara, eser sahiplerine ve bağlantılı hak sahiplerine, meslek birliği kurma yetkisi ve hakkı veriyor. Biz de bu mevzuat çerçevesinde kurulmuş, özel yasaya tâbi bir meslek birliğiyiz.

Ben, kısa bir zamana sığdırmak zorunda olduğum konuşmamda, mümkün olduğu ölçüde sorunları dile getirmek istiyorum. Buradaki hazirun bütün bu tarihçeyi çok iyi biliyor. Özel radyo ve televizyon kuruluşlarının da serencamını, ilk günlerden bugüne kadar kat ettiği mesafeyi çok iyi biliyor. Aslında, şikayet edile gelen, Sayın Başkanın da konuşmasında belirttiği, içerik ile ilgili şikayetlerden tutun da, diğer konuşmalarda ve kendi aramızda dile getirdiğimiz şikayet edilen konular da, bizim şikayet ettiğimiz konular da, bir yasal düzenlemeyi, bir mevzuatı tam anlamıyla yapamadığımız gerçeğinden kaynaklanıyor diye düşünüyorum.

Radyo ve televizyon, tabii ki çok önemli. Radyonun büyüsü, bununla büyüdük. Sayın BOSTANCI da belirttiler; hakikaten büyülü bir tarafı vardı, sonra buna televizyonun etkisi dahil oldu, geldi, oturdu. Bunlar kamuoyunu en çok etkileyen, en çok yönlendiren ve olabilirse tabii, en iyi eğiten kitle

iletişim araçları. Özellikle ben, Türkiye'deki özel radyo ve televizyonların bütün eleştirel yaklaşımlara rağmen, burada çok pozitif bir rol üstlendiğini söylüyorum, düşünüyorum. Bu da benim böyle, masa başında söylediğim bir şey değil, gerçekten gözlemleyerek vardığım bir sonuç. Naci Bey konuşmasında, radyonun devlet adına yayın yaptığı günlerde, bir "ulus devlet" kimliği oluşturmak için bir rol üstlendiğini ve birçok şeyin bunu etrafında döndüğünü söyledi. Belki gerçekten de bu anlamda birtakım sonuçları da olmuştur. Bilim adamları, sosyologlar bunun sonuçlarını ortaya koyacaklardır. Ama diğer taraftan da ben, özel yayıncılık döneminde, özellikle radyo ve televizyonların, yerel ve bölgeselden başlayarak radyo ve televizyonların, toplumsal gelişmeye, sosyal değişmeye, katılımcı demokrasiye çok büyük katkıları olduğunu düşünüyorum.

Ben, üstlendiğim görevler gereği, daha önce de bu alandaki bir derneğin başkanlığını yaptım, başka ticarî bir oluşum içinde bulundum, üstlendiğim görevler gereği, radyo ve televizyon yayını olan Türkiye'deki bütün merkezleri en az iki kere, ama birçoğunu üç dört defa ziyaret ettim. Yani Edirne'den Ardahan'a kadar denilen bir şekilde, gerçekten iki üç defa dolaştım. Yüksekova'ya iki kere gittim, Edirne'ye de gittim. Yerinde gördüğüm bir gerçek var: Bir defa, radyo ve televizyon yayıncılığına giren insanlar -işte 1990'lı yıllarda birdenbire 5000 tane diye söyleniyordu, hatta kayıtlı olmadığı için tam olarak bilinemiyordu, ama tahmin ediliyordu-, bu insanlar bir defa hiçbir şey değillerse, kanaat önderleri. Bulundukları toplumda biraz öne çıkmak isteyen ve bunu o toplumla paylaşmak isteyen insanlar. Bunun sadece bir ticarî güdüyle yapıldığını, herhalde çok fazla kabul edemeyiz; çünkü bilinmeyen bir alan, ne olacağı, ne getireceği belli değil, dolayısıyla sadece ticarî güdüyle izah etmek zor. Belki nedir, bir baskın rol oluşturmak için olmuş olabilir; çokça tartışılıyor, bugünlerde de gündemde. Belki bir siyasi amaç için gerçekleştirilmiş olabilir, ama hepsinin toplamına baktığımız zaman, şöyle veya böyle, bir toplumu yönlendirme, bir topluma oy yönüyle hizmet etme, TRT kadar olmasa da kamuyu aydınlatma gerçeğinin de var olduğunu kabul etmek durumundayız, diye düşünüyorum.

Biz sorunlarımızı, aslında iki temel başlık halinde toplayabiliyoruz: Bunlardan bir tanesi 3984 sayılı Yasa çerçevesinde gelişen sorunlarımız; bir diğeri de bizim, çok küçük bir kısmını da oluştursa, bugünlerde gündemde olduğu için belirtmeden geçemeyeceğim, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu çerçevesinde gelişen sorunlarımız vardır. Ben, hem çözüm arayışları için çaba sarf eden yetkililerin burada olması açısından, hem de yine bu

yönde çaba gösteren bilim insanlarının aramızda olması açısından, biraz daha belki teknik kaçacak ama, bu sorunları ana hatlarıyla ortaya koymak istiyorum. Sorunları kategorize etmek gerekirse eğer, karşımıza dönemsel olarak üç dönem çıkıyor, ana başlıklarıyla: Bunlardan bir tanesi, yasa öncesi dönem: 1990'larda başlayan, Anayasanın 133 üncü maddesine de aykırı bir şekilde gelişen dönem. Bu dönemi özellikle zikretmekte fayda var; çünkü bugünkü bazı sorunların temeli, aslında o günlerden beri geliyor. Bu dönemin sona ermesinin adımlarından biri olan, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun -o dönemdeki Yüksek Kurul'un-, 6 Aralık 1990 tarihli, "Özel Televizyon ve Radyo Yayınları" başlıklı raporu ile başlayan bir süreç var. Bu raporun önemli olduğunu düşünüyorum. Bugünkü birtakım çalışmalara da ışık tutması gerektiğine inanıyorum. Daha sonra biliyorsunuz, Anayasanın değişmesi ve bir düzenlemeye doğru gidilmesi, sonunda 3984 sayılı Yasanın kabulü ile bu dönemin noktalandığını varsayıyorum. Sonraki dönem, 3984 ile başlayan ve yeni yasa gereğince, 1994 yılında kurulmuş olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dönemi, RTÜK'lü dönem. Tabii bu dönemde de yaşadığımız sorunlar var, biraz sonra ana hatlarıyla bunlara değineceğim. Üçüncü dönemi, halen yaşadığımız bugünleri isimlendirmek için kullanabiliriz. Bu dönem bir geçiş dönemi, belki böyle adlandırılabilir; bunu biraz da yakın vadede, önümüzdeki günlerde gelişecek olan olaylar biraz daha netleştirecek. Bu geçiş döneminden sonra, yeniden nasıl bir düzenlemeye kavuşacağız; nasıl bir yasayla karşı karşıya kalacağız; bu geçiş dönemi kalıcı mı olacak, yoksa artık her şeyin üzerine bir sünger çekilmiş, yepyeni, bütün kesimler açısından umut vaat eden bir dönem mi başlayacak? Bunu da görmüş olacağız.

Bu dönemin önemli dönüm noktalarından birisi, 2002 yılının Mayıs ayında 3984 sayılı Yasada birtakım değişiklikler yapıldı. Haziran 2002'de, Anayasa Mahkemesi tarafından, bu temel değişikliklerin bir kısmının yürütmesi durduruldu. Doğrusunu isterseniz, bizim açımızdan, anlaşılması zor ve kaotik bir ortam, bir dönem ortaya çıktı, ama Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun sayın yöneticilerinin bu dönemde basiretli, sahip çıkıcı tavırlarıyla, bu kaotik ortam biraz daha az hissedildi. Yoksa düşünün ki, elimizde bir kanun var, bu kanunun bir maddesinin yürütmesi Anayasa Mahkemesi tarafından durdurulmuş, o madde konusunda eskisi mi geçerli, yenisi mi geçerli, belli değil. Üst Kurul üyeleri, "Durum netleşinceye kadar yapacak bir şey yok" diyebilirlerdi; demediler, sorunlara sahip çıktılar, bu şekilde devam ediyoruz.

Bu geçiş dönemi önemli, bugünlerde Bilişim Şurası ile birlikte başlayan, yeni yasa yapma çalışması var gündemde. Bu yasama döneminde yeni bir yasaya kavuşacağımızı düşünüyoruz. Söylemek istediğim temel şey şu: Aslında önümüzde bir fırsat varken, bir sil baştan yasasının mümkün olabileceğini düşünüyoruz. Yasa değiştirdiğiniz zaman şunu görüyoruz, biz bunu 5846'da bunu yaşadık; bir tarafını düzeltirken, öbür tarafını bozuyoruz, ya da başka bir anlayışla konulmuş olan bir madde, teknoloji değiştiği için, o konudaki anlayış değiştiği için, yeni bir şekle bürünüyor, ama birkaç maddede eskinin izleri kalıyor vs. falan. Dolayısıyla bir türlü düzelmeyen bir tablo ortaya çıkıyor.

Bu meclis son derece istekli, bu yasayı değiştirmek için, zaten zorunlu da yapmak için. Dolayısıyla, bir sil baştan yasası yapılabilir diye düşünüyorum. Ve bu yasanın da aslında geçmişten de ders alarak, çok kısa, temel unsurları içeren bir yasa olması gerektiğini düşünüyorum. Neden bunu böyle düşünüyorum? Bir defa hep şikayet ediyoruz, yasalar teknolojinin gerisinde kalıyor. Bunu biz, en çok kendi sektörümüzde yaşadık. Elimizde bir yasa vardı, ama dijital yayıncılığı öngörmüyordu. Birdenbire dijital yayıncılık diye bir gerçekle karşı karşıya kaldık, fiili olarak dijital yayıncılık başladı; yasada bunu karşılığı yok, yeri yok ve işte Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, önce suç duyurularında bulundu, insanları savcılığa verdi; sonra da bir yönetmelik yaparak çözüm üretmeye çalıştı; bugün böyle bir düzenleme var. Ama yarın öbür gün, işte internetten radyo televizyon yayıncılığı diye bir şey var ve bu yeni düzenleme de bunu öngörmüyor, bunlar çoğaltılabilir.

Bu tarz mahsurları dikkate alarak, sadece temel unsurları, ana unsurları içeren, diğer düzenlemeleri Üst Kurul'a ve yönetmeliklere bırakan, yeni bir yasanın, bir sil baştan yasasının, çok yerinde ve doğru olacağını düşünüyoruz. Değişik platformlarda da bunu seslendiriyoruz, ama ne derece geçerli olacak, ne derece karşılığını bulacak, doğrusu bunu bilemiyorum.

Yine de bugün ortaya koyacağımız sorunları ve önerileri, önümüzdeki mevcut yasa çalışmaları çerçevesinde tutmak durumunda hissediyorum kendimi ve buradaki eleştirilere, yayın ilkeleri maddesiyle başlıyorum. Hepiniz çok sık duyuyorsunuz bunu, yayın ilkeleri çok muğlak ifadeler içeriyor; çok soyut, gerçekçi değil, en azından yeni düzenlemede bunların dikkate alınması gerektiğini düşünüyorum.

Bir diğer madde, RTÜK'ün oluşumu maddesi. Biz eski usulün, yani Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dokuz üyeyi de seçtiği usulün daha doğru olduğunu düşünüyoruz. Ama burada, karşımızda bir Anayasa Mahkemesi engeli var. Daha doğrusu Cumhurbaşkanı'nın başvurusunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görevleri arasında RTÜK üyelerini seçmek olmadığı için, bunun geçersiz olduğunu iddia etti. Anayasa Mahkemesi de bunu kabul etti – yanılmıyorum değil mi Başkanım?- ve bu maddenin yürütmesi durduruldu. Ortaya şöyle bir şey çıkıyor: Peki, eski üyeler nasıl seçildi, görevi değildi de ne oldu falan, bu tartışmalara hiç girmeyelim. O zaman belki, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görevlerini düzenleyen mevzuatta da bir değişiklik yaparak, buraya bunu da ilave ederek, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin dokuzunun da -daha doğrusu tamamının, yeni üye sayısı değişebilir-, tamamının Meclis tarafından seçilmesinin doğru olacağını düşünüyoruz.

Burada birtakım alanlar temsil edilmeli, mesela radyo ve televizyon alanı mutlaka temsil edilmeli, bu sektörle ilgili birçok karar orada alınıyor, bu dönemde Sayın Başkanımız sonuçta eski bir televizyoncu olarak vardı orada, ama diyelim ki yeni dönemde, bunun olacağının garantisi yok. Öyleyse, kriter olarak bu konulabilmeli. Bizim önümüzde bulunan, yürütmesi durdurulan metinde, Gazeteciler Cemiyeti'nin ve Basın Konseyi'nin bir üye göndermesi söz konusu. Biz buna şiddetle karşı çıktık. Bu, radyo ve televizyon alanı, basının tamamını ilgilendiren bir alan ya da yazılı basını ilgilendiren bir alan değil; dolayısıyla sektör mutlaka temsil edilmeli. Yine hukuk alanından bir üye mutlaka olmalı; iletişim-bilişim teknolojileri alanından bir üye mutlaka olmalı; Ülkemizin kültür sanat alanını temsil edecek alanlardan bir üye, sanatçılar, edebiyatçılar anlamında bir üye ve yine eğitim alanından bir üye olmalı. Öyleyse, bu üyeleri istiyorsak ve Meclis'in seçmesinde de kriter olarak bunları koyamayacağımıza göre, belki burada şöyle bir formül geliştirilebilir diyoruz: Bakanlar Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne, mutlaka temsil edilmesi gereken alanlarla ilgili, diyelim ki üçer üye önerebilir, bunlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi bunları seçebilir. Ana hatları ile söyleyecek olursak, Meclis seçmeli ve bu alanlar temsil edilmeli; böyle bir görüşümüz var.

Bir diğer madde, RTÜK'ün gelirleri maddesi: Bu şikayeti de çok duyduğunuzu düşünüyorum. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun bütün bütçesi, malî kaynakları, gelirleri, sektörün ödediği paylardan oluşuyor. Radyo ve televizyon sektörü, artık bu yüzde 5'i, artı onun üstüne getirilmiş

olan yüzde 5 eğitime katkı payını -ki artık kalıcı olacağını öğreniyoruz bunların- ve yüzde yarımlık, deprem ya da özel işlem vergisini ödemek istemiyoruz değil, ödeyemiyoruz. Buna takatimiz yok. Çünkü bu ne? Bu şu, bu paraları henüz kazanıp kazanmadığınız belli değil, kâr hanenize yazılmış paralar değil, tahsil edip edemediğiniz de belli değil. Reklam hizmetini vermişsiniz, faturanızı kesmişsiniz; faturanızı kestiğiniz andan itibaren, en basit muhasebe hesabı bile bunun bir kâr-zarar şeyi olmadığını bilir, çünkü maliyetler yok içinde. Faturanızı kestiğiniz andan itibaren Üst Kurul'a götürüp, ay sonunda, ayın 20'sinde, yüzde 10.5'luk payı ödemek zorundasınız. Oysa bir taraftan da biliyoruz ki, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu bütçesi fazla veriyor. Eski mevzuatta Hazineye devrediyordu, şimdi yeni düzenlemede Kültür Bakanlığı'na hiç küçümsenmeyecek –trilyonlar diyebilir miyiz, Sayın Başkan- bir kaynak aktarıyor. Şimdi bu adı konulmamış bir vergi, yani radyo ve televizyonlardan toplanan, ülkenin kültür alanına harcanan bir vergi, haksız bir şey olduğunu düşünüyorum. Çünkü buralar anonim şirketler. Tabii ki kamu hizmeti yapan kuruluşlar, tabii ki özel birtakım statüleri var, ama sonuçta bunlar anonim şirketler. Dolayısıyla bu durumda, yeni yasada, "RTÜK bütçesi, radyo ve televizyon yayıncı kuruluşlarının ödediği paylardan oluşur" cümlesi kalıp, bu payın oranının düzenlenmesinin yönetmeliklere bırakılmasını talep ediyoruz. Çünkü o zaman ihtiyaca göre düzenlenebilir ve değişkenlik sağlamak daha kolay olabilir.

Tahsisler meselesine gelince, Sayın Başkan da söyledi: "Biz 10 yıla yakın bir süredir bu tahsisleri yapamadık." RTÜK'ün öncelikli görevleri arasında, ama niye yapamadığını hepimiz biliyoruz; bu konuda da artık hiç kimse Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nu suçlamıyor. Teşebbüs edilen her dönemde karşılaşılan zorlukları, engelleri beraber yaşadık zaten. Fakat ben, bunun artık anlamını yitirdiğini düşünüyorum; çünkü teknoloji gelişti ve dijital yayıncılık diye bir kavram çıktı, başka yayın teknolojileri var. Şimdi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'ndan birçok yayın kuruluşunun lisansı var, ama diyordunuz ki: "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tahsis vermiyor, lisans vermiyor." Veriyor. Dijital yayıncılık yapmak üzere, uydu yayıncılığı yapmak üzere Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na başvuruyorsunuz, bedelini ödüyorsunuz, lisans belgenizi alıyorsunuz, ya da kablo yayıncılığı yapmak üzere başvuruyorsunuz, lisansınızı alıyorsunuz. Diyorum ki: "Acaba karasal yayıncılıkta da, böyle bir uygulamaya gidilebilir mi?" Bir ihale, bir tahsis vs. falan yerine, bir bedel konulup ki var, alt yapıları hazır, onlar üzerinden bir avans ödüyoruz zaten biz. Bir bedel konulup, bu bedeli

ödeyenlere tahsisler yapılır, zaten işte şimdi bu yeni müracaatlarla bir frekans planlaması da yapılıyor doğal olarak. Herhangi bir ihale yapılmadan, yayıncılıklarını sürdürmek isteyen, bunun gereklerini yerine getirenlere, katlananlara, bu tahsisler yapılabilir diye düşünüyorum. Hatta bu düşüncemi daha ileri bir boyuta vardırmak istiyorum: Madem önümüzde dijital yayıncılık diye bir alternatif var; bu, yayıncı kuruluşları birçok külfetten kurtaran, çevresel açıdan çok anlamlı, şehircilik planlaması açısından çok anlamlı bir şey, yani bizler işte Ankara'da Yenimahalle'de iki tane tepede bir tür kule mezarlığı; İstanbul'da Çamlıca'da ve birçok yerde var. Bunun anlamı şu: Yayıncı kuruluşlar, yayınını ulaştırmak istedikleri merkezde, gönül ister ki, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun emisyon noktası olarak belirlediği yerler olsun, ama çoğu kere bunlar bile olmayan, fiilî durum yaratılarak erişilmiş bir merkeze gidiyorlar, vericilerini koyuyorlar; buradan sinyallerini yayarak yayınlarını kamuya ulaştırıyorlar. Bu bir yatırım, bu bir sabit gider, çünkü oraların enerji giderleri vs.'si falan. Acaba olamaz mı? Yani dijital yayıncılığı bugün bir özel şirket üstlenmiş durumda, platform olarak. Hem izleyicilerden belli bir bedel alıyor, aylık abone bedeli, hem de yayıncı kuruluşlardan, o hizmeti, o yayını taşımak üzere bir bedel alıyor. Bunu RTÜK ya da başka bir düzenleme üstlense, izleyiciden para almasa, yayıncı kuruluş bunun giderlerine katılır. Neden? Çünkü vericilere yapılan yatırımlar, Sayın TRT Genel Müdürümüz daha iyi bilecektir, devasa rakamlar. Her biri yüksek teknoloji ürünü ve çok pahalı ürünler. Oraların giderleri, yine aynı şekilde ulusalların altından kalkmakta artık zorlandığı, büyük boyutlara ulaşıyor. Yeni düzenlemede, böyle bir şey de dikkate alınabilir diye düşünüyorum, yani dijital olarak insanlara ulaştıralım, hem o şehirlerdeki, çevresel olarak da zararlı olan, insan sağlığına da zararlı olduğu iddia edilen, en azından, görüntü kirliliğine de yol açan bu şeyden kurtulmuş oluruz. Dünyadaki bu gelişmeye de hızlı ayak uydurmuş ve bu tahsis problemini de ortadan kaldırmış oluruz. Çünkü orada, neredeyse sonsuz imkan var, yani işgal ettiğiniz uydu kapasitesiyle sınırlı olabilecek, ama bu hiçbir zaman için karasal kadar sınırlı olmayan, isteyen yayıncıya hizmet verebileceğimiz bir alan var.

Burada bölgesel ve yerel kavramı zedelenebilir, çünkü bu yayının ulaşması için en azından şimdiki düzenlemeye göre ulusal olması, uyduya çıkma hakkının olması lazım. Zaten öyle de gerekiyor. Erzurum'un bir ilçesindeki yayının, dijital platform vasıtasıyla bütün Türkiye'ye ulaşması diye bir şey yok, bunun için de ayrı bir düzenleme yapılabilir, yani onların mevcut durumları korunabilir; zaten çok düşük vatajlı yayınlar bu

merkezlerde yapılanlar, dolayısıyla bunu da yeni bir açılım olarak dikkatlere sunmak isterim.

Burada altını çizmek istediğim bir başka husus, lisansların 5 yıl süre ile verilmesidir. Şu anda, hali hazırda uydu lisansı ve kablo yayınları lisansını, RTÜK 5 yıllığına veriyor. Muhtemelen, karasal lisans verdiği zaman da 5 yılla sınırlı olacak. Bunun en azından 10 yıl olması gerektiğini düşünüyorum ve öneriyorum. Çünkü büyük ticarî yatırımlar bunlar, alt yapısıyla ve insan kaynaklarıyla birlikte. 5 yıl fizibıl bir süre değil. Diyeceksiniz ki: "Biz hep eleştiriliyoruz, 10 yıldır hiçbir bedel ödemeden kullanıyorsunuz kamu alanını. Şimdi de tahsis edilecek 5 yıllık süreyi az buluyorsunuz." Ülkenin ekonomik gerçekleri açısından falan da baktığımız zaman, 5 yılın hakikaten az olduğunu, yetersiz olduğunu düşünüyorum. Bu sürelerin 10 yıl olarak planlanması, yeni düzenlemelerde en azından dikkate alınması gerektiğini düşünüyorum.

Yeni düzenlemede, "Gelir ve Cezaların Tahsili" başlıklı bir madde var. Bu maddeyi çoğumuz biliyoruz, ama maddeyi okumak, birçok şeyi ortaya koyacak: Bir alacaklı düşünün ki, yedi gün içinde alacağını tahsil edemezse, gelip sizin dükkanınızı kapatıyor; 2 ay içinde de alamazsa, ticarî faaliyetinize son veriyor. Şu anda karşı karşıya olduğumuz Kanun böyle bir yaptırım uyguluyor, radyo ve televizyon kuruculları üzerinde. RTÜK şu ana kadar bunu uygulamadı sanıyorum, ama Kanun böyle. Yani RTÜK'e herhangi bir şekilde bir ödeme yükümlülüğünüz doğdu, Üst Kurul paylarını zamanında ödemediniz veyahut da biliyorsunuz yeni uygulamada para cezaları var, para cezasını zamanında ödemediniz; RTÜK size 7 günlük bir süre veriyor, bu süre içerisinde ödemezseniz eğer, yayınlarınızı durduruyor. 2 ay içinde de ödemezseniz, yayın izninizi iptal ediyor. Söyleyecek hiçbir şey bulamıyorum. Hangi hukuk mantığına, hangi vicdana uygun bir şey bilemiyorum. Bu yeni düzenlemede, böyle bir şey olamayacağını söylemek istiyorum en azından. Karşınızdakini öldürerek nereye varacaksınız? Siz, o borçtan da kurtulamıyorsunuz; kapatıyor, ondan sonra yine amme alacaklarının tahsili hususundaki kanunu işletip, gelip sizden hacizle, bilmem neyle o parayı yine alıyor.

Şimdi, reklamlarla ilgili detaylara girmeyeyim, çok fazla teknik açıklama olacak. Bu yasada yeniden, reklamlarla ilgili maddenin de dikkate alınması gerektiğini düşünüyorum. Bizim mevcut Yasada, yani 4756'da en çok şikayetçi olduğumuz, ileride sorun olacağını düşündüğümüz konulardan

birisi çok başlılık meselesi. Bu Kanun üç tane kuruma, radyo ve televizyonlar üzerinde, değişik çalışmalar yapma hakkı ve yetkisi veriyor: Haberleşme Yüksek Kurulu, Telekomünikasyon Üst Kurulu ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. Bunun uygulamada çok büyük açmazlara, handikaplara yol açacağını düşünüyorum. Bu çok başlılık, yani birisi lisansı verecek, öbürü teknik çalışmasını yapacak; madem Radyo ve Televizyon Üst Kurulu var, yetkilerini biraz daha artırıp, donanımını kuvvetlendirip, tabii ki bu kurullar ve ilgili bütün kurullarla bir teşrikimesaide bulunulabilir, ama bunun en azından bu yeni düzenlemede tekrar dikkate alınması gerektiğini düşünüyorum.

Bu Yasada bir 37 nci madde var, "Telif Hakları" başlıklı. Telif haklarının kaynağı, Türkiye'de, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası. 1952'lerden beri gelen bir Yasa ve dünyada öncü Yasalardan birisi. 2001'de birtakım değişiklikler yapıldı. Bu Yasayı baştan sona kadar okuyun – RATEM, bunu kendi üyelerine dağıtmak üzere kitapçık haline getirmişti-, "Telif" diye bir lafa, bir cümleye rastlayamazsınız. Çünkü bu haklarda "Telif" diye bir şey, resmi literatürde, yasal literatürde yoktur. Telif, halk arasında yaygınlaşmış, "Tercüme mi, telif mi?" derler. Kendiniz yazmışsanız teliftir gibi. Bir yasa yapıyorsunuz ve "Telif Hakları" diyorsunuz, böyle bir şey olmaz. Ve onu da yanlış ve yalan yapıyorsunuz, tanımda diyorsunuz ki: "Telif Hakkı sahibi: Yazar, besteci, düzenlemeci gibi düşünsel alanda eser yaratan gerçek kişi." Telif hakkı sahibi, yani fikir ve sanat eserleri, Yasada tanımlanan hak sahipleri ikiye ayrılır: Eser Sahipleri ve Bağlantılı Hak Sahipleri. Eser sahipleri, burada kısmen anlatılan, o ürünü meydana getirenleri, yani söz yazarları, besteci yazarlar, edebiyatçılar, film yönetmenleri vs. falan gibi eser sahiplerini; bağlantılı haklar da, icracı sanatçılar dediğimiz, yani sinema oyuncuları, şarkıcılar vs. falan gibi ya da ressam, reprodüksiyon yapanlar gibi icracı sanatçıları ve bunların yapımcılarını, yani plak yapımcısı, fonogram yapımcısı, film yapımcısı ve radyo ve televizyon kuruluşlarını, onlar da bir hak sahibidir, RATEM'in kuruluş nedeni de o, çünkü kendileri yeni bir şey meydana getiriyorlar.

"Telif Hakkı Sahibi" diye bir şey yok, böyle bir kavram yok, böyle bir tanım da yok. Tam da bunun üzerine, dün, birtakım internet sitelerinde bir haber gördüm: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu telif hakları konusunda bir açıklama yapmış; huzurunuzda, çok üzüldüğümü belirteyim, çünkü burada beni çok inciten bir kelime var: "Korsan" diye bir tanımlama var. Biz 10 yıldır bu kavramla mücadele ediyoruz. Kendimize "Korsan" dedirtmemek için mücadele ediyoruz, çünkü "Korsan" değiliz. Korsan, usulsüz olarak,

hakkı olmadan bir şeyi kopyalayan, satan ve ondan ticarî kazanç elde eden demektir. Bizler, fikir ve sanat eserlerini toplumla buluşturan kuruluşlarız. Bu ürünleri toplumun hizmetine sunan kuruluşlarız. Bizim tabii ki, bu hakların takibini yapan meslek birlikleriyle birtakım sorunlarımız var, ama bu sorunlar, bu talepleri inkar etmemizden kaynaklanmıyor; bu sorunlar, taleplerin makul olmamasından kaynaklanıyor. En basit örneği, TRT, ilk kurulduğu günden bu yana, meslek birliklerine, özellikle MESAM'a, sürekli olarak düzenli ödeme yapmıştır. MESAM'ı, tabiri yerindeyse finanse etmiştir, hiçbir kurum ödeme yapmazken, ödeme yapmıştır. 2000 ile 2003 yılları arasında, TRT'nin MESAM'la sözleşmesi yok. Neden biliyor musunuz? Çünkü, o güne kadar talep ettiği ve aldığı (x)'i, bu defa (xyz) olarak istediği için. Ve bu makul bulunmadığı için, ödenebilir bulunmadığı için. Bizim bütün mücadelemiz bu. Biz, meslek birlikleriyle bu konuyu defalarca konuşuyoruz. En sonunda, geçen hafta Uluslararası Meslek Birlikleri Federasyonu geldi, onların toplantısında da aynı şeyleri dile getirdik.

Başka bir sorunumuz bizim, çok muhataplılıktır. Birçok meslek birliği var ve her biri kendine göre bir pay istiyor. Bunları üst üste koyduğunuz zaman, hani yüzde 100'ü aşar ya, öyle bir tablo ortaya çıkıyor. Sorunun temeli budur. Tam da bugünlerde bir konsensüs sağlanmış, Kültür Bakanlığı önce Haziran ayında bir arama konferansı, sonra Eylül ayında bir karar konferansı yapmış; bu karar konferansı neticesinde bu sorunu kökten çözecek bir sürece doğru giderken ve meslek birlikleriyle de bizim aşağı yukarı bütün asgari müştereklerde birleştiğimiz, çünkü onlar da artık Türkiye gerçeklerini kabul ederek belli bir noktaya geldiler -biz de tabii ki bir adım attık, fedakarlık yaptık-; tam da böyle bir süreç de doğrusu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun, tabii ben sadece internette gördüğümü söylüyorum, belki burada benim yanlış anlayacağım cümleleri de almış olabilirler, o ihtiyatı da koyayım, ama bu haliyle buna çok üzüldüğümü belirtmek isterim.

Birincisi biz korsan değiliz, ikincisi biz bu sorunu çözeceğiz. Biz bunu meslek birliklerinden daha da çok biz istiyoruz ve bu çözümün de öncülüğünü yapmaya gayret ediyoruz.

Sabrınız için çok teşekkür ediyorum, sağ olun.

Doç. Dr. Zakir AVŞAR

Oturum Başkanı

Sayın RATEM Başkanı Dursun GÜLERYÜZ'e çok teşekkür ediyoruz. Burada dile getirdiği bütün hususlar, benim tarafımdan not alındı. Hafızası benim notlarımdan daha güçlü olan Sayın Başkanımız Fatih Bey de buradalar, o da zannediyorum, ilk toplantımızda bunları Kurul gündemine getireceklerdir.

Ben bir açıklama yapayım: İnternet sitesindeki haber, bizim bildirimizin çok kısaltılmış, kısaltılınca da belli ölçüde anlamını yitirmiş bir kısmıdır. Biz tabii biliyoruz ki, RATEM'in bu konuda çok büyük gayretleri var. Diğer meslek örgütleri ile beraber güzel bir uzlaşma zemini arıyor, ama yıllardır sürüncemede kalan bir sorun bu. Yasadaki yanlış tanımlama da, maalesef bizden kaynaklanmıyor. Türkiye'de hukuk mühendisliğinin zayıf olmasından ve parlamentoda da bu tür kanunların hak ettiği ölçüde görüşülmemesinden kaynaklanıyor. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, maalesef 3984 sayılı Kanundaki değişiklik yapılırken, büyük ölçüde devre dışı kalmıştır, görüşlerine başvurulmamıştır, başvurulduğu ölçüde de belirttiğimiz fikirler çok fazla dikkate alınmamıştır. O günleri de birlikte yaşadık, biliyorsunuz.

Oradaki tanımlar ve ifadeler, geleneksel terminolojimizle de uyuşmuyor, hukuk terminolojimizle de uyuşmuyor, temel yasalarla da uyuşmuyor. Bunların da mutlaka ilk değişiklikte ele alınması gerekiyor, bu konuya bir çözüm bulunması gerekiyor. Bizim bildirimiz de çok iyi niyetli, çözümden yanan olan bir bildiridir. Tabii ki hem hak sahiplerinin, hem de radyo ve televizyon meslek örgütlerinin bu konuda kendi gerçekleri, kendi durdukları bir yer var. Biz de burada Radyo ve Televizyon Üst Kurulu olarak makûl olanın arayışındayız. Kimse bizden, bunun dışında bir şey beklememeli.

Son olarak, Değerli Hocam Korkmaz ALEMDAR Bey'e sözü veriyorum. Hocam hem bir toparlama yapacaklar, hem de bizim eksik bıraktığımız hususları tamamlayacaklar.

Prof. Dr. Korkmaz ALEMDAR
Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Toparlamak ya da eksik bırakılanları tamamlamaktan ziyade, böyle önemli bir gün dolayısıyla, bana da konuşma fırsatı verdiğiniz için size ve Sayın RTÜK yöneticilerine çok teşekkür ederek söze başlamak istiyorum.

Az önce, toplantıya ara verildiği bir sırada, çok değerli bir büyüğüm, hocam, ağabeyim, "Böyle bir günde hangi ülkedeki radyo ve televizyon yayıncılığını konuşuyorsunuz; Türkiye'deki sorunlara gelecek misiniz?" diye sordu. Ben de, "Türkiye'deki sorunları en acımasız şekilde eleştiren konuşmayı, iki cümleyle de olsa gayet zarif biçimde RTÜK Başkanı yaptı. Eğer toplantıyı kısmen izleyip, kalkıp giden medya temsilcilerine kalırsa, RTÜK Başkanı Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığına ağır eleştiri getirdi diye bir özet ya da kısa bir haber çıkabilir" diye düşündüğümü de söyledim. Buna da gönlüm el vermediği için, bu toplantıda esas eleştiri, ya da eğer bir geçmişe eleştirel bakış söz konusuysa, bunun da bir miktar bu ulema kesimine düştüğü düşüncesiyle, bazı noktalara değinmek istiyorum.

Bu değinmemin, ikinci bir dayanak noktası da var: Sevgili Başkan Zakir AVŞAR, meslek kuruluşlarından çekindiği kadar bizden çekinmiyor. Meslek kuruluşlarına tembih üstüne tembih, rica üstüne rica yaparken, bana herhangi bir uyarı gelmediğine göre, ben özgürce, bu 80 yılın ne düşündürdüğünü, bize nasıl bir sonuç getirdiğini söylemek durumundayım.

Gerçekten de yıldönümleri mutlu günlerdir; bu mutlu günlerin hep hoş yanlarıyla anılması insanlar için iyidir. Fakat, toplum yaşamındaki 80 yıla baktığınız vakit, bunun sadece bir bayram, sadece bir hoş, ya da herkesin birbirini alkışladığı, herkesin sadece iyi yanlarını söyleyerek, birbirini göklere çıkarttığı bir gün olması, bizim Cumhuriyet geleneğimize uygun değildir. Bizim Cumhuriyet geleneğimiz, kendi yaptıklarını sürekli gözden geçiren, bunları irdeleyen, bunları daha ileri götürmek için çaba sarf eden bir gelenektir. Ve bizim bu tartıştığımız 80'inci yılda radyo ve televizyon sorunlarını, ya da radyo ve televizyondaki gelişmeleri izlediğimiz dönemde, çok talihsiz bazı gelişmelerle karşı karşıyayız. Bunların ayrıntılı olarak üzerinde duracak değilim, ama bazı noktaların da mutlaka altının çizilmesi gerekiyor. Bizim Cumhuriyetimizin temel ilkeleri bugün, acaba geçerliliğini yitirmiş midir, değil midir; acaba başka türlü gözden geçirilebilir mi diye sorgulandığı bir dönemi yaşamaktayız. Bu sorgulama, entelektüel düzeyde bir sorgulamanın ötesinde, siyasal iktidarların, iktidarda

bulunan, karar verme noktasında olan insanların gündeme getirdiği; dolayısıyla da toplum yaşamındaki bazı dönüşümlerin arzu işaretlerini ortaya koyduğu günlere rastlamaktadır. Bizim Cumhuriyetimiz nedir diye sorarsanız, demokratik, laik, halkçı ve öteki ilkeleri sıralamama gerek olmadığını düşünüyorum; çok temel özelliklere sahip olan, ileriye dönük anlayışa sahip bir yönetimdir. Bunun bazı konularının gözden geçirilmeye çalışılması ya da sorgulanması meselesi, radyo ve televizyon yayıncılığı konusunda çok ciddi sorunlar getirir. Bunlara şimdi kısaca değineceğim: Konuşmam iki bölümden oluşacak, birinci bölümde, bu 80 yılı çok temel başlıklar altında özetlemeye çalışacağım. İkinci bölümde de, sadece geçmişe dönük, ne yaptık, ne yapmadık, hangi kurumun eksiği nedir türü bir hesaplaşma, birbirini kısa sürede yanlış anlamalara da izin verecek bir eleştiriden öte; ileriye dönük gündemimizde neler olması gerektiğini söylemek istiyorum.

Cumhuriyetimizin radyo ve televizyon yayıncılığına nasıl başladığı, burada arkadaşlarımız tarafından belirtildi. Ben, çok temel bir iki noktasına işaret etmek istiyorum: Cumhuriyet Dönemimiz yeknesak, birbirinin aynı özellikleri taşıyan bir çizgi, bir politika çizgisi ortaya koymaz. Kırılmalar vardır, ilkelerde değişiklik olduğu dönemler vardır; dünya ve ülke koşulları paralelinde yeni bazı politikaların ve uygulamaların ortaya çıktığı dönemler vardır.

Cumhuriyetimizin çok önemli ve iyi bilinmesi gereken başlangıç döneminde, özellikle radyo yayıncılığı ve gazetecilik için getirdiği ilkelerin çok iyi bilinmesi gerekir. Ne demek iyi bilinmesi gerekir? Çünkü bunlar bizim, Cumhuriyeti kuran insanların, iletişim alanında öngördükleri temel ilkelerdir, temel politikalardır. İnanın bana, bu ilkeler sadece Türkiye Cumhuriyeti için yeni değildir; bu ilkeler, kabul edildiği ve uygulamaya konulduğu 1920'li yıllarda, dünyadaki başka uygulamalarla da kıyaslandığında özgün, eşi olmayan ve son derece ilginç politikaları ve uygulamaları bize getirir. Nedir onlar? Birincisi, Anadolu Ajansımızın anonim şirket olarak kurulması, belirli bir özerkliğe sahip bir kuruluş olarak örgütlenmesi. İkincisi, radyo yayıncılığımızın yine anonim şirket olarak devletin doğrudan denetlemediği, ama kuşkusuz kolunu kanadını üzerinden eksik etmediği, bu mesleği yapan insanlara profesyonel bir davranış özerkliğini tanıyan bir politikayı getirir.

1927 yılında, dünyadaki başka örneklerine bakarsanız, gerçekten başka hiçbir ülkede, demokratik dediğiniz ülkelerde bile, devletin yaratabildiği bir model değildir. Fakat bu modelin, özellikle Cumhuriyetin Tek Parti Dönemi dediğimiz o uzun döneminde, ya da aşağı yukarı 15 yıllık bir döneminde; sürekli bir model, sürekli bir politika olmadığını da söylemek zorundayız. Bu politika, Türkiye'de radyo yayıncılığının PTT'ye ve sonra Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne bağlanması süreciyle kırılmıştır. Fakat, başlangıçtaki bu özgün dönemde, Cumhuriyet yönetiminin temel bir amacı vardır: O, yayın kuruluşlarının, ülkenin yönetiminde egemen olan ilkelerin yaygınlaştırılması için çalıştırılmasını bekler, yani Cumhuriyetin güçlenmesi, yurttaşların bu konuda bilinçlenmesi, yurttaşların sorumluluğunun farkına vardırılabilecek bir eğitim ve ağırlıklı bir yayın politikasının izlenmesi, gazetecilerin eğitilmesi -ki bu son derece önemlidir- ama çok daha önemli ve çağdaş bir kavram vardır; bugün yeni keşfettiğimiz, etik dediğimiz konunun, yani gazetecilerin öz denetime önem vermesi gerektiği bilincinin, yavaş yavaş geliştirilmesi gerektiğine inanılan, bu konuda devletin öncülük etmeye çalıştığı girişimlerin olduğu dönemdir.

Fatih KARACA ne dedi az önce: "Bıktık, usandık sizden; sizin her yaptığınıza yetişemiyoruz, karışınca da kızıyorsunuz. Öz denetim istiyoruz" dedi. Öz denetim, aslında bugün oturup konuşmaya kalksanız, gazeteciler ve radyo ve televizyoncular, yeni bir kavrammış gibi, bugünkü gündemde oluşan biçimde tartışmaya kalkmaktadırlar. Aslında Cumhuriyetin ilk yıllarında, bu çok önemli noktalar gündeme gelmiştir. Eğitim, kimin eğitimi? Gazetecilerin eğitimi. Çünkü, Cumhuriyetin ilk yıllarında da yönetim, gazetecilerin sorumsuzluğundan, lotarya merakından, insanlara olur olmaz konuları abartarak, gündemi lüzumsuz işgal etmesinden, inanılmaz derecede rahatsızdır. Ve yine RTÜK'ün hazırlattığı, başlangıçta seyrettiğimiz o kısa belgeselde altı çizilen Birinci Basın Kurultayı da onun için toplanmıştır. Bu sorumluluğu hissettirebilmek için toplanmıştır.

Bu politikalar ne yazık ki çok uzun süreli olmamıştır. Çünkü 1930'lu yıllarda, dünyada, Avrupa'da, belirli bir siyasal rejimin yükselmesi, Türkiye'de de etkisini hissettiren bir gelişim olmuştur. Ama buna rağmen, Türkiye tarihinde radyonun, siyasal iktidarın tek başına sözcülüğünü yapan, ülkede tek sesliliği getiren bir politikaya alet edilmediğini de biliyoruz. Cumhuriyet yönetiminin 1930'lu yıllarda, yani dünyayı çok ciddi bir sorunla karşı karşıya bırakan faşizmin yükselişi döneminde bile, radyoyu bu biçimde işletmemesi, aslında bugünkü kuşakların bir kadirşinaslıkla

değerlendirmesi ve hatta bazen de teşekkür etmesi gereken bir politikadır. Ama biz o kadar geliştik ve o kadar iyiye doğru gittik ki, burada devlet denetiminin biraz artmış olmasını bile, dünyanın sonu bir politika, bir uygulama olarak görme eğilimini sürdürüyoruz.

Türkiye Cumhuriyeti'nin iletişim tarihinde, ya da radyo televizyon yayıncılığındaki önemli bir aşaması, en ciddi kırılma noktası, İkinci Dünya Savaşı'nın sonudur. İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle kafalar karışmış ve ne yapılacağının tam olarak bilinmediği bu dönemde, Cumhuriyetin başlangıçtaki ilkeleri de, yavaş yavaş göz ardı edilmiştir. Etik için çıkartılan yasalar, gazetecileri koruyacak, onların bilincini ön plana çıkartacak, destekleyecek yasalar, yürürlükten kaldırılmıştır. Gazetecilerin eğitimi meselesi biraz daha askıya alınmıştır; çünkü hiçbir gazetecinin bugün de ciddi olarak eğitimle ilişkisi ne yazık ki yoktur. Sadece ve sadece bugün de Türkiye'de devlet, eğitimi bir refleks olarak İletişim Fakültelerinin, Sayın TAŞ söyledi, fakültelerin sayısının artmasına işaret etti, bunların ciddi problem olduğunu biz de biliyoruz, konuşuyoruz. Fakat bunu aynı zamanda başka bir şeyle bağlantılandırmak istiyoruz: Cumhuriyetin kuruluşundan beri varlık temelinde yatan ana düşünce, eğitim düşüncesidir. Bu, insanın eğitimi, gazetecinin eğitimidir. Eğer bu açıdan bakıyorsak, "Devlet, bir türlü geliştiremediği bu eğitim düzeyini, fakültelerin sayısını artırarak mı bir ölçüde kapatmaya uğraşıyor?" diye, tuhaf bir soruyla da karşı karşıya kaldığımızı düşünüyoruz.

Cumhuriyetin, basına, yayına müdahalesi bir parti, bir grup ya da bir kişi çıkarı için olmamıştır: Cumhuriyetin temel ilkeleri için olmuştur. Demokrat, laik, çağdaş bir toplumun kurulabilmesi için gazeteciliğe ve radyo yayınlarına müdahale etmiştir: Doğrudur. Ama İkinci Dünya Savaşı'ndan ve 1950'li yıllardan sonra Türk toplumu, yeni bir müdahale biçimini keşfedecektir. O, medya dünyasında giderek artan, özellikle basın dünyasına paranın müdahalesidir. Ve paranın müdahalesi, siyasal iktidarın eliyle, bilinçli, kasıtlı ve belirli bir dünya görüşünün savunulması için kullanılmıştır. Biz bugün, özel radyo ve televizyonlarla bu alanı daha acımasız olarak keşfettik. Bizim deneyimimiz var, birikimimiz var. Nereden beri var? 1950'li yıllardan beri var. Bunları biliyoruz, fakat kendi aramızdaki kavgalardan, anlaşmazlıklardan, tartışmalardan, kamplaşmalardan kurtularak bunların somut, rasyonel bir değerlendirmesini ve beraberinde getirdiği sakıncaları masanın üstüne koyup irdeleyemiyoruz. Çünkü belirli bir dönemi, ona aidiyetimizle birlikte gözden geçirmeye

çalışıyoruz. Bu da bizim değerlendirmelerimizde, nesnelliği büyük ölçüde ortadan kaldırıyor. 1950'li yıllardan itibaren, arada kopukluklar olmakla birlikte, çünkü 1960 ihtilalinin getirdiği bir müdahale ve onun Anayasası ve o Anayasanın iletişim alanına, radyo ve televizyon alanına getirdiği çok önemli belli ilkeler vardır. Nedir temel ilkesi? Cumhuriyetin refleksleri 1960 Anayasasında devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti 1960 Anayasası ile radyo ve televizyon kuruluşlarından ve üniversitesinden iki şey beklemektedir: Birincisi özgür düşünce üretimi, bunu üniversiteler yapacaktır, çünkü onlar özerktir. İkincisi özerk radyo ve televizyon kuruluşu, devletin kendi elindeki araçla, ülkede mevcut farklı düşüncelerin, toplum katmanlarında yayılması meselesidir. Bu iki temel düşünce, bugün askıdadır. 1960 Anayasası yürürlükteyken de bunlar sosyolojik gerekçelerle, çok temel özelliklerle maalesef işlememiştir. Çünkü Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, 1960'lı yılların ortalarından itibaren özerk olduğunu zannettiği yapısına rağmen, bir siyasal iktidarın çok yakın denetimi altında çalışmak durumunda kalacaktır. Yalnız, siyasal iktidarların denetimi, hükümetlerin karışımı laflarını da fazla abartmamız lazım. Çünkü bütün tarih boyunca, dünyanın bütün ülkelerinde, hemen her dönemde iletişim araçları denetim altındadır.

İletişim araçlarının görece özerk olabileceği, siyasal iktidarın bu özerkliği sağlamak üzere tek yanlı beyanda bulunduğu tek ülke, 1925'li, 1927'li yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bunun örneği başka bir ülkede yoktur. Çünkü hangi ülkede, parayı kim veriyorsa, iletişim politikalarında da o egemen odur.

Fransız gazeteciler, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çok ağlıyorlardı: Ajans France Press dedikleri çok gözde kuruluşlarını, bir türlü Amerika'nın AP Ajansı ayarında bir kooperatif ajans olarak örgütleyemiyorlardı; hükümet böyle bir statüyü reddediyordu. DeGoulle'e gidiyorlar, ağlaşıyorlar, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra. DeGoulle asker, çok net soru soruyor: "Parayı kim veriyor bunlara?" Hükümet veriyor diyorlar, "Parayı hükümet veriyorsa, hükümetin dediği olur" diyor. Ve AFP Haber Ajansı, bugün hâlâ aynı statüde, yani geleceği ve genel müdürü, başbakanın belirlemesiyle seçilen bir kurumdur. Biz Cumhuriyetin kazanımlarını unutarak, daha ileriye dönük modeller peşinde koşmanın yanılgısı içindeyiz.

İkinci Dünya Savaşı bize, medya dünyasında paranın ve siyasal iktidarın doğrudan karışımını öğretmiştir, yani soğuk savaşın başlangıcını.

Soğuk savaşın bitişi bize başka bir şey öğretmiştir: Medya dünyasında kuralsızlığı öğretmiştir. Radyo ve televizyon yayıncılığındaki kuralsızlığı biz 1980'den, somut olarak 1990'dan sonra yaşamaya başladık. 1990'dan sonra, 1994'te Sayın Başkan gönderme yaptı, bir yasa çıktı ama, yasanın ne kadar uygulandığını, fiilen ne kadar uygulandığını, onlar benden daha iyi biliyorlar. Kuralsızlık hâlâ egemen olan bir özelliktir bizim toplumumuzda. Hangi alanda? Radyo ve televizyon yayıncılığı alanında. Çünkü radyo televizyon yayıncılığını 1990'lı yıllardan itibaren düzenlemek üzere yapılan çalışmalarda da, bu işle görevli kurumlar iki önemli baskı arasında sıkıştırılmıştır. Biri sermaye, diğeri de, siyasal iktidar. Sermayede istikrar vardır, o ne istediğini bilmektedir. Gerçi orada da problemler var, ama siyasal kararı alacak örgütlerde, ya da karar mekanizmalarında istikrar yoktur. İstikrarın olmadığı yerde de, hiçbir kurumun doğru dürüst bir karar alabilmesini ve bunu uygulayabilmesini hiç kimse bekleyemez.

1980'li yıllar, soğuk savaşın ortaya çıkardığı yapı, radyo ve televizyon yayıncılığı alanında tekelleşmeyi bize öğretti. Paranın egemenliğini acımasız bir şekilde ön plana çıkardı ve tekelleşme süreci ile karşı karşıya bıraktı. Tekelleşme ile mücadele etmek, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun görevi değil! Halbuki onun görevi olması lazım. Çünkü o, sistemin bütününü biliyor. O sistemin nasıl işlediğini ve gerçeklerini ancak RTÜK izleyebiliyor. Ama biz ne yaptık? Böylesine parçalanmış bir dünyada, radyo ve televizyon yayıncılığını örnek olarak aldığımız, almaya çalıştığımız Amerika'daki, temel düzenleyici organın yetkilerine sahip bir kurul oluşturmak yerine, parçaladık. Parçalamamız ne anlama geliyor? Telefona biri bakıyor, uyduya biri bakıyor, radyo ve televizyon yayınına biri bakıyor; bir başkasına, alanlar arasında geçişler olduğu vakit de hiç kimse, hiçbir konuda tek başına karar verme hakkına sahip olamıyor. İşte bu, 1990 sonrası, Batı dünyasının bizim gibi ülkelere model olarak sunduğu yapı, yani kaos, yani "Korsan değiliz" dedi, kuşkusuz korsan deyince hepimiz o Moshe Dayan'ı hatırlarız, o çağdaş korsandır, ya da korsanın günümüze uzanan biçimidir. Hiçbiri öyle değil, hepsi son derece zarif, hepsi fevkalade güzel giyiniyorlar. -Yalnız hiç olmazsa RTÜK Başkanı'nın onları bu konuda geri bıraktırması noktasında belki iftihar edebiliyoruz; çünkü örnek olmak sadece yasa koymak, onları yaptırmak için değil, ama yakanızda taşıdığınız bir mendille de bazen başkalarına, "Ben daha farklıyım" deme fırsatını getirebilir. Darısı tabii, Basın Yayın Genel Müdürü'nün başına diyeceğim.-

1990 sonrası acımasız bir yapıdır. Korsanlığın inanılmaz biçimde toplumu ezdiği; korsanlık, bazen bir yaşam biçimidir, bazen başına buyruk davranma özelliğidir. 1990 sonrası, Türkiye'de güç sahiplerinin, en önemli olarak geliştirdikleri, başvurdukları ve büyük keyif aldıkları olasılık, olanak budur. Dünyanın başka hiçbir ülkesinde diye genelleme yapılabilir, sahip olunmayan özgürlükler -tırnak içinde, bunlar eğer özgürlükse, özgürlükler-, onların kullanabildiği özgürlük olarak ülkede herkesin denetleyemediği, şikayet ettiği, ama bir taraftan da korktuğu ve dokunamadığı alan olmuştur.

Radyo ve televizyon yayıncılığının 1990 sonrası bize öğrettiği en önemli özelliklerden bir tanesi, hiçbirimizin dokunmaya cesaret edemediği ölçüde güç kazanmasıdır. Bu güç, dünyanın başka ülkelerinde de var, ama bizim ki, belki biraz "Biz bize benzeriz"in paralelinde, inanılmaz ve dayanılmaz bir güç haline gelmiştir. Hiçbir yerine dokunamazsınız. Siz, RTÜK Başkanı'nın dengeleri kurmak için ne kadar çaba sarf ettiğine acaba tanık mısınız? Medya dünyasını belirli ölçüde bir çizgiye getirebilmek, onlarla pazarlık yapabilmek, onları belli konularda ikna edebilmenin ne kadar zor olduğunu, beyefendilerin yasaların öngördüğü kuruluşlarla görüşmeyi bile reddettiği bir güç sahibi oldukları dönemin ne olduğunu, acaba düşünebilir misiniz? Türkiye bunu yaşadı, sadece RTÜK yaşamadı, başbakanlar da bunu yaşadı, bakanlar bunu yaşadı, yani radyo ve televizyon yayıncılığımızın gelişmesine baktığımızda; Cumhuriyetin, bazı temel kaygıları dikkate alarak savunduğu, yerleştirmeye çalıştığı, başöğretmenlik yaptığı, bazen aba altından ya da doğrudan sopa gösterdiği, bazı insanları belki kırdığı, ama kişisel nedenler ve çıkarlar için değil, toplumun gelişimi ve temel ilkeleri için bunları yaptığı dönemin dışında, sürekli bocalayan, kendini arayan, gidiş gelişler içinde olduğunu bilmek zorundayız. Bütün toplum yaşamlarında bu var. Amerikalılar aynı sorunları yaşamıyorlar mı? Amerikalıların herkesin methettiği kuruluşlarında çok ciddi yalpaladığını bilmiyor muyuz? Bilsek bile güçlü bir siyasal yapının, ekonomik yapının, askerî yapının zaafları o kadar önemli olmayabiliyor, ya da bunlar göz ardı edilebiliyor. Ama bizim gibi ülkelerde, siyasal alanda, toplumsal alanda karşılaşılan güçlükler, iletişim alanındaki zaafları da ne yazık ki, çok abartarak, çok fazla ön plana çıkartarak tartışmamızı da beraberinde getiriyor.

Peki tablo bu diyelim, konuşmamın ikinci bölümünde, böyle bir yıldönümünde, Cumhuriyetin 80'inci yılında geleceğe baktığınızda ne görmeniz gerekir, neyi ummanız gerekir? Nasıl bir insan, sorusuna ne yanıt

vermeniz gerekir? Bu insanı yetiştirmek, bu insanların içinde yer aldığı toplumda nasıl bir iletişim ortamı oluşturulması için çaba sarf etmek gerekir dendiğinde, aslında bu da herkesin bildiği çok temel ilkeler. Unutulmaması gereken ve çok temel sorun, dünyada olan biteni izleyebilecek, anlayabilecek, yorumlayabilecek insan yetiştirmek zorundayız. Sorun çok basit, temel hedef çok basit, fakat buna ulaşılabilmek için araçların kullanımı karmaşık. Demokratik bir yapının getirdiği çoğulculuğu yaratmak zorundayız. Sermayenin getirdiği yapıya müdahale edemiyorsunuz, orada bir tekelci yapı var; çoğulculuk olduğunu iddia ettikleri yerde de düşünsel düzeydeki tekelcilik her şeye hakim. Ama hiç olmazsa diyorsunuz, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'na dönüp, bir kamu yayın kuruluşu olarak, bu çoğulculuğu sağlamada işlev görmesini istiyorsunuz. Yazık, olmuyor, niçin olmuyor? Çünkü orası da, bu sözünü ettiğimiz tablo içinde, gününü kurtarmak üzere, çok ciddi uğraşlar veriyor; oranın da üstündeki baskı çok yoğun. Aslında ticarî yayın alanında egemen olanlar, orayı da kontrolleri altında tutmak için çaba sarf ediyorlar ve yurttaş bunu izleyemiyor. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu gibi son derece önemli bir Kurumun genel müdürünün atanamaması, bizatihi bir suçtur; iletişim alanındaki politikaların sakatlığının, bilinçli ya da bilinçsiz göstergesidir. Bunun kim, kendi üstüne nasıl bir pay düşüyorsa, bu sorumluluğu ortadan kaldırmak üzere çaba sarf etmesi gerekir.

Türk toplumunun halletmesi gereken iki önemli nokta var; iletişim dünyasındaki geleceğe dönük doğru dürüst kararlar alabilmesi için: Birincisi, öldürdüğü gazetecilerin katillerini yakalayacak. Yakalamasa bile cinayetlerin neden işlendiğini, ne olduğunu açıklamak zorunda. Çünkü hiçbir demokratik ülkede, gazetecilerin öldürüldüğü, yok edildiği ortamda, sorunların bilinmemesine devam edildiği bir ortamda; özgür bir basını, radyo ve televizyon yayıncılığını kurmanın imkanı yoktur. İkincisi, yasaların tanımladığı ve daha da ileri götürülmesi için çaba sarf edilmesi gereken yerde, kamu yayın kuruluşlarını güçlendirmesi gerekir. Çünkü sermayeye her gün müdahale edemiyorsunuz, onun bütün yaptıklarına karışamıyorsunuz. Sayın GÜLERYÜZ ne diyor: "Bırakın karışmayın, para da istemeyin. Biz kazanalım, zaten bir şey kazanamıyoruz, ama bırakın kazanalım, bizden de para falan istemeyin, bizi bırakın" diyor. Tamam bırakalım, onlarla UNAKITAN uğraşır, çünkü parası yok adamcağızın, nasılsa dönüp dolaşıp bir yerden para isteyecek. Ama hiç olmazsa, orayı serbest bırakma çabasına girdiğimiz, ya da küreselleşme eğilimleri içinde bu olana fazla müdahale etmenize izin vermeyen dünya güçleri sürekli size

baskı uygularken, hiç olmazsa kamu yayıncılığına sahip çıkalım. Ona sahip çıkmak için de, RTÜK'ü doğru dürüst bir seçim yapabilmek için, yapması için daha doğrusu, kendi sorumlulukları ile başbaşa bırakalım. Onları da bir o tarafın, bir bu tarafın arasında sıkıştırıp, öyle mi oy verildi, böyle mi oy verildi; çünkü, 80'inci yılda, ayrıntıya girmeyeceğim, kimse için de herhangi bir eleştiri ortaya koymak için söylemiyorum, ama bu sistemle TRT Genel Müdürü seçilmeye başlandığından beri, problemlerimiz devam ediyor.

Kamu yayıncılığı konusunda nedir ilke? Böyle bir düşünceye gönül vermiş bir insan bulmak zorundasınız. Yok mudur, 70 milyonluk Türk toplumunda, kamu yayıncılığını ön planda tutan, bunun ilkelerini savunan ve bunun geliştirilmesi gerektiğini sürekli tartışabilecek birisi? Şart mıdır, özel bir televizyon kanalının genel müdürünün kamu yayın kuruluşunun başına getirilmesi? Ya da özel sektörde çok ciddi birikimleri olmuş, dünyayı daha iyi tanımış, ama kamu yayıncılığı konusunda esnek davranabilecek birileri üzerinde ısrar etmek çok mu gerekir? Zaten pasta paylaşılmış ve büyük lokma gitmiştir; hiç olmazsa insanların, yeryüzündeki farklı düşüncelerden, farklı yaklaşımlarla haberdar olabilmesine izin verecek, minicik bir kanalı, minicik bir açılış noktasını ayakta tutalım.

İnsan yetiştirme politikamızı gözden geçirmek zorundayız. Kendi sorunlarımız son derece büyüdü, bu artan sorunlarla birbirimizi yemekten, dünyaya bakıp nasıl bir insan yetiştirmemiz gerektiği konusunu gözden geçiremiyoruz. 26 tane İletişim Fakültesi var, sayıları her an artabiliyor, başka adlı bölümler de kurulabiliyor. Zannediyorum seneye Çankaya Üniversitesi'nde bir İletişim Fakültesi'ni herhalde açacağız; çünkü mecburuz; çünkü bedava radyo ve televizyon frekansı alabilmek için, bir televizyon bölümümüzün olması lazım.

Sayın Mütevelli Heyeti Başkanımız, bugün muhtemelen, Sayın Rektör Vekiline diyordur ki: "Niçin bizim radyomuz yok, çok ayıp oluyor." Bu bağlantının yavaş yavaş kurulmaya çalışıldığını, bu toplantıda bir arada olarak da zaten görüyoruz, ama haklılar, çünkü ne yapacaklar? Çarkın dönüş biçimi bu. Televizyonları olunca, o televizyon yayıncılığının gereklerini yerine getirmeye başlayacaklar. Bizim de burada eleştirdiğimiz o zaten. Tam eleştirilen konunun içinde bulunacağız. Artı, herhangi bir frekansı bulabilmek için bayağı bir para harcamanız lazım, yok çünkü. Para istiyorlar, bu paradan da kurtulabilmek için bir fakülteye ihtiyacınız var.

Gördüğünüz gibi, "Büyük lokma ye, büyük laf söyleme" derler, sayısı fazla dediniz, başınıza kaldı; ama işin gerçeği bu.

Nasıl insan yetiştireceğiz? Sayın Genel Müdür Vekilimiz söyledi: Amerika'dan Avustralya'ya kadar 7 uyduyla dünyayı kapsıyoruz. Böyle bir dünyanın insana ihtiyacı var; fotoğrafçıdan muhabire, kameramandan ışıkçıya, sesçiden aklınıza gelebilecek bütün alanlarda insana ihtiyaç var. Bunu, bugünlerde gündeme gelen, bizi de hassas kılan, dolayısıyla sanki mevcut yapısıyla RTÜK'ü savunmak zorundaymışız gibi bir ikilemle karşı karşıya bırakan Üniversite çözemiyor. Üniversite hantal, âtıl, kıvraklığı kalmadı, refleksleri bitti, değişen dünyaya uygun çözümleri üretmekte sıkıntı yaratıyor, ağırlaştı, o yapı içinde bunu üretemiyoruz. O zaman, nasıl üretebileceğimiz konusunu Basın Yayın Genel Müdürümüz burada, çünkü onun tarihinde, onun geçmişinde eğitim olayı, nasıl bir insan yetiştireceğiz sorusu, onun hep gündeminde olmuştur. Onun mutlaka bu konuya taraf olması lazım, kimle beraber? Bu tür konuları konuşmaya hazır olmayan, istemeyen, kimseyi işine karıştırmayan üniversiteyle. Ama bunları konuşmazsak, nasıl bir insan ve nasıl bir iletişim dünyası kuracağımızı bilemeyiz.

Hedefimizi bu küçük, ülke dediğimiz, ya da belli bir coğrafya içinde sıkışan ülkeye göre değil, dünya ölçeğinde kurmak ve o ölçeğe uyum sağlayabilecek insan yetiştirme politikasını geliştirmek zorundayız.

Son olarak bir noktaya daha dikkat çekmek istiyorum: Sırası gelince ya da sözü açılınca, hepimiz teknolojinin ne kadar ilerlediğini, ne kadar günlük yaşamı değiştirdiğini, çağa damgasını vurduğunu, şablonlar halinde, klasik, hepimizin başvurduğu formüller var; onlarla anlatmasını çok iyi biliyoruz. Fakat bunların ötesinde, toplumun dönüştürülmesi ve bu dönüşümün hızlandırılması konusunda da kafa yormak zorundayız. Parlamentomuz, "Bilgiye ulaşma hakkı" diye bir Yasa kabul etti. Bu Yasanın, bizim toplumla alakası falan yok. Bizim toplumumuzda yaşayan insanlar içinde, parmakla sayılabilecek olanlar bunları talep edebilir, savunabilir ve anlayabilir. Bu bize Batıdan geldi, Batının empoze ettiği bir yasadır ve kabul ettik; Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'ndaki değişikliği kabul ettiğimiz gibi. Ama bütün bunları oturup, bünyemize nasıl uyduracağımız, nasıl uygulayacağımız; şeffaf, birbirimize hesap verecek bir yapıyı nasıl kurabileceğimiz konusunda konuşmamız lazım, tartışmamız lazım.

UNESCO, iki önemli uluslararası metin kabul etti. Biri sanal uzaya evrensel erişim, internet dünyasına her yerden kolaylıkla erişim ve çok dilliliğin geliştirilmesi anlaşması. İkincisi, sayısal mirasın korunması şartı. Birkaç ay sonra, Dünya İletişim Zirvesinde bunları pekiştirecekler ve bütün ulusal hükümetlerden, interneti geliştirmesi, internete yüklenen bilgilerin artırılması, bunların şeffaf kılınması ve sürekli olarak da bu alanda üretilenlerin korunmasını talep edecekler.

Biz köhnedik, eskidik, Cumhuriyet 80 yıl geçmeden, bir ülke tarihinde 80 yıl, daha emekleme çağları; biz emeklerken ihtiyarladık. Niçin? Hiçbir yasamız, toplumsal gelişmelere ve gerçeklere uygun gelmiyor, araçları taşımıyor. Dün Medenî Kanunu değiştirdik, bugün yeniden konuşuyoruz. Niçin? Çünkü dün, o seslere kulakları tıkadık, bugün iletişim alanındaki gelişmelere kulakları tıkıyoruz. Yarın bize bunları teker teker kabul ettirecekler. Yamalı bohçaya dönüşüyor; kimin, neyi, ne zaman, hangi tutarlıkla uygulayabileceğini bilemiyoruz.

80'inci yılın son sözü olarak, dünyadaki gelişmeleri izleyen, farklı yerlerde izleyen, bu gerçekleri iyi bilen Türk insanın; enerjisini, bilgisini, becerisini, bir ortak amaç için, pozitif, yaratıcı bir biçimde harekete geçirebilmek için, umarım bu tartışmalar bir vesile olur.

Çok teşekkür ederim.

Doç. Dr. Zakir AVŞAR
Oturum Başkanı

Değerli Hocama ben de çok teşekkür ediyorum. Gerçekten, günün anlamına yakışır, çok güzel, eleştirel bir konuşma oldu. Tabii biz, Dursun Bey'e yaptığımız bir uyarı veya tembih değil, nüktedir. Hocamıza böyle bir uyarı yapmamız, elbette ki söz konusu olamaz...

Ben Çankaya Üniversitemize, bize bu imkanı sağladığı için çok teşekkür ediyorum.

Değerli RTÜK Başkanı'na ve Üyelerimize de, böyle, Cumhuriyetin 80'inci yılına yakışır böyle bir platformu bize temin ettikleri için çok teşekkür ediyorum.